

ΤΑΚΗ ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΥ

Κορακοφωληά
(ζ' έκδοση)

Επιμέλεια: Στάθης Γκουρβέλος

Προσφορά: τριών φίλων της
Κορακοφωληάς

2017

Στους νέους
που θέλουν να συλλογιώνται
κάποτε-κάποτε
έτσι σαν κάτω από πλάτανο
δίπλα σε πηγή

Βιογραφικό

Ο Τάκης Μιχόπουλος γεννήθηκε στο Ξυλόκαστρο το 1932 από αγρότες γονείς. Σπούδασε μερικά χρόνια Φυσική και τελικά πήρε πτυχίο Μαθηματικού από το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εργάστηκε ως καθηγητής σε φροντιστήρια της Αθήνας, στο Γυμνάσιο Ξυλοκάστρου και στη συνέχεια ίδρυσε φροντιστήριο στο Ξυλόκαστρο, όπου ασχολήθηκε κυρίως με τις εισαγωγικές εξετάσεις. Ως φροντιστής δίδαξε κυρίως τα χόμπι του, τη φυσική και την έκθεση και όπως λέγεται, μετέτρεψε το Ξυλόκαστρο σε μικρό Πανεπιστήμιο. Άρχισε να γράφει ποίηση σε ηλικία 39 ετών περίπου. Είναι ο δημιουργός των μεγάλων ποιητικών βραδιών της Κορακοφωλιάς, όπου χιλιάδες άνθρωποι, μέσα σε θεϊκή φύση, κάτω από το φεγγάρι έζησαν ώρες αξέχαστες, καταχειροκροτώντας τον άξιο ποιητικό λόγο.

Η Κορακοφωλιά κράτησε 25 ολόκληρα χρόνια και τελείωσε χωρίς να φθίνει, πάντα σε έξαρση. Ο Τάκης Μιχόπουλος έκανε και άλλες ιστορικές ποιητικές εμφανίσεις στο Ξυλόκαστρο και πέρα από αυτό.

Παντρεμένος με τη Γιάννα Σταθακοπούλου, απέκτησαν δύο παιδιά και έχουν δύο εγγόνια. Η σύζυγός του τού έχει συμπαρασταθεί ουσιαστικά τόσο στην ποιητική του δημιουργία, όσο και στην οργάνωση των βραδιών της Κορακοφωλιάς. Ο Τάκης Μιχόπουλος ζει στο Ξυλόκαστρο.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αυτή την έκδοση προσφέρουν τρεις φίλοι της Κορακοφωληάς που θέλουν να κρατήσουν την ανωνυμία τους.

Οφείλουμε να καταστήσουμε σαφές ότι ο Τάκης Μιχόπουλος δεν έχει καμία οικονομική σχέση με την κυκλοφορία του “Κορακοφωληά” που δεν πωλείται αλλά προσφέρεται.

Η λογοτεχνική παρέα του ποιητή και ο ίδιος, μου ανέθεσαν την επιμέλεια του βιβλίου και μου πρότειναν να κάνω, κατά την κρίση μου, παρατηρήσεις - σχόλια πάνω σε κείμενα, ποιήματα και πεζά. Εξάλλου, κάτι τέτοιο συνήθιζε στην Κορακοφωληά ο Τάκης Μιχόπουλος, γεγονός που κρατούσε το ενδιαφέρον και των λιγότερο μυημένων στους δρόμους της ποίησης.

Η Κορακοφωληά αγαπήθηκε και κράτησε την ακμή της μέχρι το 1998, όταν ο Τ.Μ. έκρινε ότι ήταν καιρός να σταματήσουν οι μεγάλες συγκεντρώσεις και μάλιστα σε ώρες ανόδου. Ωστόσο, δε διέκοψε τις άλλες ποιητικές του δραστηριότητες, ενώ συνέχισε να συναντιέται με μικρές παρέες φίλων του στο ποιητικό αλώνι της Κορακοφωληάς.

Πιστεύω πως αυτό το βιβλίο είναι και ό,τι καλύτερο για τη μύηση κάποιου που θα ήθελε να έρθει ευθύγραμμο σε επαφή με τα σοβαρότατα προβλήματα της σύγχρονης ποίησης, που τελικά την έχουν οδηγήσει στην απομόνωση.

Ο Τάκης Μιχόπουλος, στη θεωρία και στην ποιητική πρακτική ακολουθεί δρόμους συνετά και οργανωμένα ανατρεπτικούς και συγχρόνως ανανεωτικούς.

Βλέπω, την οικονομία που ξαφνιάζει, τη γείωση, την ευρύτατη κοίτη, τη γεροσύνη αυτού του λόγου και σαν απάντηση σε εκείνο που ακούγεται ξανά και ξανά: «Ο σύγχρονος σίχος δεν αφήνει τίποτα στη μνήμη» και όπως παρατηρεί ο καθηγητής Δ. Μαρωνίτης «το ποίημα είναι συνήθως αυτιστικό και εγγαστρίμυθο».

Στάθης Γκουβέλος

A

*«...εκείνο που χαρακτηρίζει και σφραγίζει
έτσι τραγικά την εποχή μας, είναι η βαθμιαία
και θάλεγε κανείς, οριστική διάζευξη της έννοιας
της πράξης από την έννοια της ποίησης...»*

Άγγελος Σικελιανός

*«Πρώτα με ενδιαφέρει η συντήρηση της ποίησης,
έστω κι αν είναι για τρεις μόνον ανθρώπους...»*

Γιώργος Σεφέρης

*«Δε λυπάμαι τους ποιητές που έμειναν
χωρίς κοινό. Λυπάμαι το κοινό
που έμεινε χωρίς ποιητές».*

Οδυσσέας Ελύτης

*«Ενώ η ποίηση χάνει το λαό και ο λαός την ποίηση,
εδώ ακολουθείται μία τελείως αντίθετη πορεία
και η πορεία αυτή είναι επιτυχημένη».*

Τάκης Μιχόπουλος
για τη NET, 1997
(Στην Κορακοφωλιά)

Κορακοφωλιά

Σάββατο 16 Αυγούστου 1986
(Γύρω στις 10.30 το βράδυ)

Μερικοί έρχονται, με το κουμάντο τους, από το από-
γευμα σαν εκδρομή.

Αν κάποιος θέλησει να πει κάτι "παιντικό", ευχαρίστως
θα τον ακούσουμε αρκεί να είναι αλιγόλογος.

Αν έρθετε χωρίς πανωφόρι είναι πολύ πιθανό να αναγκα-
στείτε να φύχετε. Αρχά το βράδυ το κατὰ θερίζει.

Αν ένας ή περισσότεροι φίλοι σας θελήσουν να σας ακολου-
θήσουν, πάρτε τους.

Τρόπος για να φτάσετε στην Κορακοφωλιά: Παιρνετε τον δρόμο από
Ξιλόκαστρο κιά Τρίκαλα. Μετά απο 4 κιλ. περίπου υπάρχει χωματόδρομος,
προς τα αριστερά, με πινακίδα που γράφει "ΒΑΛΤΟΣ". Μπαίνετε στον χω-
ματόδρομο και περνώντας το χεφύρι στρίβετε αριστερά. Μετά από 350
μέτρα μας έχετε βρεί.

Táky

«...Αυτή τη μυσταγωγία δεν την έχω παρακολούθησει σε κανένα μέρος της Ελλάδας, ούτε και της Ευρώπης, ενώ σαν Ευρωβουλευτής έχω μία αρκετά καλή εικόνα αυτών που συμβαίνουν σε όλες τις χώρες της Ευρώπης. Αυτήν την εκδήλωση θα ήθελα να τη θεωρήσω σαν μία συμβολή, σαν μία συμμετοχή στη διαμόρφωση της πολιτιστικής ταυτότητας της Ευρώπης...»

Γιώργος Σαριδάκης

ΚΟΡΑΚΟΦΩΛΗΑ

Σκαλίζει ο κόρακας
το χώμα στη φωλιά του
Μαρμάρων λαξέματα
Σκλήθρες εικόνων
ξεθάβει,
γκρεμίζει,
ανασταίνει,
αφουγκράζεται
Και τούτον τον Αύγουστο
στις κερκίδες της ράχης
σκιές ποιητών
θα λουστούν με πανσέληνο

Γιώργος Νοταράς

Αύγουστος '86

ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΚΟΡΑΚΟΦΩΛΗΛΑ

Του Δημήτρη Δουβή

**ΙΕΡΟ
ΓΝΗΣΙΑΣ
ΠΟΙΗΣΗΣ**

**Μια πολλαπλή ερώτηση
Μια πολλαπλή απάντηση**

Την 21^η Μαρτίου είχαμε την παγκόσμια ημέρα της ποίησης. Στο Ευλόκαστρο την Καθαρή Δευτέρα, έκανα μια ερώτηση σχετική στον ποιητή **Τάκη Μιχόπουλο** που συνάντησα στο σπίτι του. Σκέφθηκα τις ποιητικές βραδιές της Κορακοφωληλάς, εκεί στο χτήμα του, τέσσερα χιλιόμετρα έξω από το Ευλόκαστρο.

Του ζήτησα να πει, όσο μπορεί πιο συνοπτικά, τα κατά τη γνώμη του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των βραδιών εκείνων, και κάτι για τις Δελφικές γιορτές του Άγγελου Σικελιανού, που έρχονται συνειρμικά στο μυαλό μου, καθώς και για την ποίηση γενικότερα.

Να η απάντηση:

Στο δικό μου αλώνι της ποίησης πουθενά βοηθός ή σκοπός, η αρχαιότητα και τα αρχαία ιερά. Σχεδόν μηδενική χρήση του τεχνικού πολιτισμού. Όλα κάτω στο χώμα “γύρω από μια φωτιά” με το σκουσμάρι άγριων ζώων και τις σκιές του φεγγαριού.

Θαυμαστή αντοχή στο χρόνο. Οι βραδιές ξεκίνησαν με λίγες δεκάδες φίλων γύρω στο 1972 και στις αρχές της δεκαετίας του 80 εξελίχτηκαν σε σχετικά οργανωμένες γιορτές πολλών εκατοντάδων ανθρώπων με εντυπωσιακή συμμετοχή νέων, καθώς και τεχνοκρατών.

Αυτά που ελέγοντο ήσαν έτσι δοσμένα ώστε να ενθουσιάζουν συγχρόνως αγρότες της περιοχής και απαιτητικούς της διανόησης. Βοηθούσαν η γείωση και η ευκινησία που είναι χαρακτηριστικά

του άξιου λόγου. Έτσι, τελειώναμε και ο κόσμος κάτι ζητούσε ακόμη.

Ελευθερία σε όποιον ήθελε κάτι να πει, αρκεί να πρόσεχε να μην κουράσει.

Εκεί επαναλάμβανα ξανά και ξανά: “Η Κορακοφωλήά δεν προσπαθεί να σώσει κανέναν, ούτε είναι εκδήλωση κάποιου Πολιτιστικού συλλόγου. Οι βραδιές γίνονται γιατί έτσι μας αρέσει”.

Παντού αιωρείτο το σύμβολο “χωματάνθρωπος”.

Συνήθως τα ποιήματα απαγγέλλονταν κατά την ανάπτυξη θέματος για την ποίηση, τη σκέψη, τη ζωή.

Μηδενικά έξοδα. Όπως έχω πει: ξοδεύω όσα σε μια λαϊκή ταβέρνα φιλοξενώντας τρεις φίλους.

Στην Κορακοφωλήά, ο κατ’ εξοχήν τραγουδισμένος και προβλημένος ποιητής υπήρξε ο Άγγελος Σικελιανός. Ωστόσο οι δελφικές γιορτές αγνοήθηκαν εντελώς σαν “όνειρο λυρικό”, “ουτοπιστικό” και “παιδιάστικο” όπως παρατηρεί ο Κώστας Ουράνης.

Εγώ θα πρόσθετα: αδικαιολόγητα πολυδάπανο και ο ποιητής απροσγείωτος εκεί. Μόνον οι παραστάσεις άξιζαν. Ο Σικελιανός θέλησε να προβληθεί σαν ένα είδος ιδρυτή θρησκείας, όχι αρνούμενης τη χριστιανική διδασκαλία. Κατά τη γνώμη μου και κατά τη γνώμη πολλών που τους θεωρώ σοβαρούς: Σικελιανικό κομφούζιο.

Κάποιοι τα είδαν γραφικά - τουριστικά και πρότειναν την εκμετάλλευσή τους. Αλλά και αυτή αποδείχτηκε ασύμφορη. Ο πάντα καλοδιάθετος Κώστας Καρυωτάκης, σημείωσε τη γραφικότητα αλλά και την κούραση του κόσμου. Είπε χαρακτηριστικά: “χωρίς να πέσει η αυλαία η ομήγυρης διελύθη”. Τελικά, ονειρέματα μη βιώσιμα.

Η Κορακοφωλήά λειτούργησε σαν ιερό της γνήσιας ποίησης. Και είναι παράξενο, ενέπνευσε ακόμα και μη ποιητές να γρά-

ψουν ωραία ποιήματα γι' αυτήν. Σκέψου ότι όλα έγιναν σε εποχή λευχαιμικής διανόησης που χειροτέρευε και χειροτερεύει.

Έγιναν σε καιρούς που η ποίηση εγωπάσχουσα, “αυτοτική, περισσολόγα και πεζολόγα”, κολυμπάει στην προσποίηση και στην κατασκευή. Χάνει το λαό και ο λαός εκείνη. Εδώ χιλιάδες αμήνητοι καταχειροκρότησαν τον άξιο ποιητικό λόγο. Έζησαν άλλες στιγμές, εμπειρίες αρχέγονες.

ΧΘΕΣ ΒΡΑΔΥ

Ήταν απέναντι ο Άη Γιώργης καβαλάρης
στ' άσπρο άτι του
ήταν ψηλά και τ' αυγουσιάτικο φεγγάρι
ήταν τα πεύκα, οι ελιές, τα κυπαρίσσια
ήταν το πετρολύχναρο «θυέλλης» στο κατώφλι
και οι φωτιές - πύρωμα στις καρδιές των αμύητων –
ήταν του λόγου και της τέχνης οι κορώνες
και της κουλτούρας τα ημίψηλα με «σκατς»
ήταν και της ζωής κάτι ψαθιά ξεθωριασμένα
ήταν και κάτι ασκέπαστα, αδέσποτα κεφάλια...

Ήτανε του Τυρταίου το πνεύμα, ναι κείνο το ίδιο,
ήταν κι ο Χριστός και ο Αλλάχ και οι μαύροι
όλοι μαζί μ' ενότητα σφιχτοδεμένοι
κι ο βάρδος της ζωής, του έρωτα ο υμνητής
τών χωματένιων και ψηλών ο ζυμωτής, εκεί
ψηλός, τρελός, βίαιος, ζωντανός
οδηγητής ανόθευτος και λεύτερος
του πνεύματος καταλυτής μαζί και χτίστης.
Μιλώ για χτες το βράδυ. Κορακοφωλιά.

Παναγιώτης Τζιράχης
(Ιερέας)

Τόσο ο Παναγιώτης Τζιράχης όσο και ο Γιώργος Νοταράς δεν είναι ποιητές.

ΚΟΡΑΚΟΦΩΛΗΑ

Εκεί κάτω απ' το φεγγαρόφωτο
(εισέρχονται κι αγεωμέτρητοι)
ο Ποσειδώνας βροντερός
με την τραχιά
μα και γλυκιά φωνή του
πίσω απ' τα κλαριά,
καταρδεύει
τους χυμούς της ποίησης
σε πιστούς και απίστους.
Οι Δρυάδες γύρω ένα γύρω
εκστατικές εισπνέουν ακίνητες
Οι φρονκτωρίες συδανλίζουν το όραμα.
Δημήτρης Χαλατσάς

Το παρακάτω ποίημα αναφέρεται σε χειμωνιάτικες βραδιές. Το καλοκαίρι του 1996 ο Γ.Σ. προτού το απαγγείλει είπε χαρακτηριστικά: Θέλω να πω δυο λόγια για τη χειμωνιάτικη Κορακοφωλιά. Άλλο τοπίο, μια άλλη ατμόσφαιρα με συμμετοχή λίγων ανθρώπων, των γραμμάτων κυρίως. Τέτοιες νύχτες εγώ προσωπικά έχω ζήσει ώρες χαράς ζωής, ξεφαντώματος, σκέψης και ποίησης. Θυμάμαι το φίλο μας Σάμμο Κάλμιαν, Ούγγρο ελληνιστή, που μας έγγραφε με τόσο γλυκιά ανάμνηση: «Όταν θυμάμαι την Κορακοφωλιά η καρδιά μου ζεσταίνεται».

ΒΡΑΔΥ ΣΤΗΝ ΚΟΡΑΚΟΦΩΛΗΑ

Να 'ναι Γενάρης μες στου Μίχου το ρουμάνι
και τ' αστέρια, μες στη λάκκα, αστρομάνι
νάχουνε πέσει, σαν καλαμπόκια στη Θρακιά.
Παράλοη να 'ναι η νύχτα με δαιμόνους
και ξωπικά κι ονειροφαντασιές στους κλώνους
και το νερό να ξαφνοχάνεται στην αυλακιά!

Να μην ακούγεται μιλιά, μια άχνα μόνο
να 'ρχεται μες από τις φυλλωσιές σε τόνο
πρωτάκουστο, σα να βαριανασαίνει η γη.
Κι ακόμα να 'ρχεται από πέρα με τα μάγια
η ερημιά η σκοτεινή, σαν κουκουβάγια
που στάθη στη στέγη του σπιτιού με μια κραυγή.

Έτσι να 'ναι - και μεις μες στην καλύβα
με κόκκινο κρασί και τα κοψίδια σίβα
στο τζάκι ένα γύρω να λέμε Παλαμά,
Σικελιανό, Καβάφη κι απ' τα παραθύρια
να στέλλουμε στους ποιητές του κόσμου μύρια
μηνύματα μια και δε βολεί νάναι σιμά.

Τέτοια να 'ναι η νύχτα που - καθώς το χιόνι,
πυκνό, λευκό νεραΐδοϋφαντο σεντόνι
θ' αλαφροστρώνει έξω στην Κορακοφωλιά,
κι ο ποιητής θα μας ξηγάει όλα τούτα –
τα βήματα του γερο-Γιάννη του Μπουκούτα
θα 'ρχονται από του ξάγναντου τη σιγαλιά!

Γιάννης Σώκος

B

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΑΤΙΡΙΚΑ*

«Και να μη γελιόμαστε, ο τρόπος της σύγχρονης ποιητικής γραφής παρουσιάζεται ανεπαρκής στη σατιρική έκφραση. Η σάτιρα παρουσιάζεται σαν υποψία και σαν τρόπος έκφρασης χωρίς αποδέκτη. Είναι δηλαδή μια αυτοϋποστρεφόμενη θέση της σάτιρας απλά διαπιστωτική χωρίς τη χρεία του αποτελέσματος. Το χαρακτηριστικό της είναι μια εννουχισμένη κατάσταση...»

Δημήτρης Χαλατσάς
«Σύγχρονη Σκέψη»

«Η ικανότητα για σατιρική έκφραση φέρει αέριαια την σφραγίδα του ταλέντου και αποτελεί σοβαρότατο κριτήριο ποιότητας του ποιητικού λόγου. Οι καταχρήσεις του υπερρεαλισμού και οι ομιχλώδεις ερμητισμοί έχουν δυστυχώς επιτρέψει — με την υπέρμετρη ανεκτικότητα της κριτικής — την μαζική παραγωγή πεζολογίας και μετριότητας. Η σάτιρα όμως δεν παίζει, δεν αφήνει περιθώρια για τον ατάλαντο, καθώς εδώ η κριτική είναι άμεση από τον ίδιο τον αναγνώστη και αμείλικτη. Το φαινόμενο μιάς ατέρμονης ποιητικής παραγωγής από τη μιά μεριά και η ανυπαρξία της σάτιρας από την άλλη συνιστούν μια πρόσθετη απόδειξη, ότι ο σύγχρονος ποιητικός λόγος βρίσκεται σε χέρια ατάλαντων. Δεν ισχυρίζομαι ότι κάθε καλός ποιητής πρέπει να έχει γράψει και σατιρικά ποιήματα, όμως η τόση ποσότητα σε συνδυασμό με την δυσεύρετη σάτιρα οδηγούν σε δυσάρεστα στατιστικά συμπεράσματα για την αξία των σύγχρονων δημιουργών».

Σωτήρης Μιχόπουλος
«Σύγχρονη Σκέψη»

* Κάποια από τα ποιήματα αυτής της ομάδας είναι επηρεασμένα από τη χούντα των συνταγματαρχών και δημοσιεύτηκαν εκείνη την εποχή (1973).

ΛΥΣΗ

Κρεμάστε τους ανάποδα
να δουν το ψέμα αλήθεια.

ΣΑΡΚΑΣΜΟΣ

Τη γενναία
την τίμια
την αντρεία του στάση
θα εκτιμήσουν ιδιαίτερα
οι ευνούχοι της έδρας.

ΠΑΡΟΥΣΙΑ '73

Φωνή πρώτη:

Μηχανήματα εδώ
φέρουν μακριά
- και πέρα από θάλασσες -
καθαρή την εικόνα
στους κυρίους με τα πούρα.

Φωνή δεύτερη:

Δρόμο εμπόδια απ' το δρόμο
Δρόμο της νύχτας οι μορφές
Δρόμο κατάρα και προδότες
του ήλιου μας οι σταυρωτές
Εμπρός το φως, εμπρός το δίκιο
και η σημαία μας εμπρός
και πυρκαγιά βουνό η οργή μας
και της οργής ξεσηκωμός.

Φωνή τρίτη:

Αποφασίζομεν και διατάσσομεν:
Αι αντλία του δήμου
να αποπλύνουν το αίμα
ενωρίς την αυγήν
Επαναρχίζει η ζωή
Διαθέτει η χώρα
αφθονίαν σωτήρων

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ *

Τους Βεντέτορες
θα αντιμετωπίσουν οι Ανακλάστορες
και τους Παραβιάστορες οι Αποκρούστορες
Τους αγώνες που θα παρακολουθήσει
και ο κ. Συμπιέστορας ή Καταπιέστορας
οργανώνει ο Φιλανθρωπικός σύλλογος
«Εκτονώστορες»
Διαιτηταί:
οι αδελφοί Πιάστορες

* Ο Τ.Μ. έχει πει: Το ποδόσφαιρο χρησιμοποιήθηκε σαν εκτονωτικό της δίψας του λαού για ελευθερία.

ΥΠΟΚΡΙΤΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΝΟΗΣΗΣ

Υποκριτές της διανόησης
ξεφορτώνουν στη γη μου
καθαρόαιμα άλογα
ιπποδρόμων, ας πούμε, εγγλέζικων
ελληνικές ντυμένα χλαμύδες
και φωνάζουνε:
«να η Ελλάδα»!

Τον αγριότραγο
των βράχων της γης μου
σκοτώνουνε
υποκριτές της διανόησης
και φωνάζουνε:
«για την Ελλάδα»!

Την αρμονία της γης μου
σκοτώνουνε υποκριτές της διανόησης

«Φθάνουμε σε μια σκέψη εναργή και ύστερα την εκθέτουμε με τρόπο περίτεχνο ή από μίσος για την αλήθεια ή γιατί φοβόμαστε μήπως χάσει την αξία της η ανακάλυψή μας...»

Καρτέσιος (1596-1650)

ΒΑΘΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΒΟ

Ο πομπός εκπέμπει δήθεν με βάθος
Ο δέκτης συλλαμβάνει δήθεν το βάθος
και κόμπλεξ νοημοσύνης κατά βάθος.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΘΕΩΡΗΜΑ

Όσο μετριοτέρος είναι ο εγκέφαλος
τόσο εγκεφαλικότερος είναι αυτός που τον φορτάει

ΠΡΑΓΑ ΑΣ ΠΟΥΜΕ

Απόψε που οι φοιτητές
οι εργάτες, οι νοικοκυρές
βγήκαν στους δρόμους με συνθήματα
και υψωμένα χέρια
ένας φαντάρος
εκαρτέραγε το “πυρ”
με χέρι στη σκανδάλη σταθερό
και το ντουφέκι έτοιμο
να σκάψει την καρδιά του*

* Κατά την επέμβαση των ρώσικων αρμάτων στην Τσεχοσλοβακία, το 1968, αυτοκτόνησαν Ρώσοι στρατιώτες.

Ο ΚΑΗΜΕΝΟΣ ΕΓΩ

Ο καημένος εγώ
σε καλούπι δε μπαίνω
σε σακί δε χωράω
Του καημένου εμένα
την αγάπη μου κλαίνε
στις γειτονιές γυναικούλες
και με το τέτοιο τους δάκρυ
το άδειο σταμνί τους
λαχταρούν να γεμίσουν
κι εγώ το βιολί μου
και κείνες το δάκρυ

ΚΡΑΝΙΑ ΣΤΕΝΑ *

Κρανία στενά όμοια γιδιών
θα κάμουνε την αλλαγή
Τραβάει το καπίστροι τους
ο μέγας εμπνευστής
Τις παρωπίδες τους κανονικά, κανονικά
φορέσανε οι γιοι της αλλαγής
Τραβάει το καπίστροι τους ο αρμεχτής
(Αυτοί θα κάμουνε την αλλαγή)

1974

* Ο Τ.Μ. διέβλεψε πόσο θα κατοποιηθεί η ελίδα της αλλαγής.

ΦΕΟΥΔΑΡΧΕΣ
ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Στον ύπνο μου:
Ρωμαλέα σκυλιά
πέσανε δίπλα τους
Ρωμαλέα σκυλιά
μπάσανε δόντια
στα μολεμένα κορμιά τους
Αετοί
βάλανε ράμφος
στον μυαλού τους τη φλέβα
Τους πατήσανε φορτωμένα μουλάρια
σε βράχους μαχαίρια
Τους τινάξανε σ' αγριεμένα νερά
Τους ταΐσαν αλάτι
Τους απλώσαν στον ήλιο
Με λιθαρένιες βαριές τους ισώσανε
Τους ισώσανε...
Στον ξύπνο μου:
Αυτοί
δεν ισώνουν με τίποτα

ΚΕΡΑΙΕΣ

Κι αν κάτι δεν πιάνετε
μην ψαχουλεύετε
κριτικά τον πομπό
Μάταιος κόπος
Ξεσκουριάστε τους δέκτες σας

ΜΑΡΙΟΝΕΤΕΣ

Αιωρούμενες μαριονέτες
που χάσατε την αφή με τη γη
και τη χωματένια κουβέντα
που χάσατε
Κάποτε κάποτε
με βέργες ασφάλινες το χώμα αγγίζετε
και ποτέ με τις ρίζες
ποτέ με το πρόσωπο

Αιωρούμενες μαριονέτες ρωτάω
ποια σχέση να έχετε
με το χωματένιο μου στίχο
του «κουτιού και του λούστρου»
μαριονέτες μετέωρες

ΠΡΟΦΥΛΑΧΤΑ

- «Σεβάσου τα νήματα
Απόφευγε τις υψηλές φορτίσεις
Μην υπερβείς κανένα από τα όρια
ανοχής και αντοχής των νημάτων».
- Σκατά στα προφυλαχτικά
όπου η γλώσσα τα φορά.

ΕΡΩΤΗΜΑ ΣΤΟΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΚΑΒΑΦΗ

Εκεί που φθέγγονται οι κριτές
και ξεφορτώνουν βέβαιη κρίση
γιατί προσμένουν απ' τον ΠΟΙΗΤΗ
όπως προσμένουν να μιλήσει;

ΣΦΙΧΤΑ

Ωραία πηγαίναμε αγκαλιά
Ωραία πηγαίναμε αγκαλιά
Σφιχτά και αγαπημένα
(Όπως το κόμπλεξ με την έπαρση)
Ήμασταν ένα.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΟΙ

Όσο για σένα φελλέ
συνιστούμε τουπέ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Ας πούμε για παράδειγμα:
Τούτων ή άλλων κύκλων ποιητές
που κρεμασμένοι στ' αμολόγητα
ή αμελέτητα
κάλπικων κριτικών
όσο χωράν οι κεφαλές
τ' απάνωθε σκοπεύουν

1999 ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Δίκαια το ελληνικό καφενείο
περηφανεύεται για τη σοφία του...
Το τραπέζι του καφενείου
διδάσκει πολλά
Μαθαίνεις εκεί
όσα θα μάθαινε
τραπέζι τετράποδο
σε σχολείο τετράποδων

Α Μ Ε Ρ Ι Κ Η

Να ένας καλύτερος - dollars

Πρωταθλητής - dollars

Ολυμπία - dollars

Ναός του Κυρίου - dollars

Προσευχή του αρχηγού - dollars

Είσαι άρρωστος - dollars

Θα πεθάνεις - dollars

Πέθανες ...dollars;

ΕΡΘΕΙ ΔΕΝ ΕΡΘΕΙ

Έρθει δεν έρθει
θα χαρώ
γιατί ή που θα την δω
ή που θα απαλλαγώ

ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Πόλιν μικράν εν Ελλάδι
υπεύθυνος καθωδήγησεν ιατρός
προς αντιμετώπισιν επιδημίας

Οι συμμορφωθέντες ουδέν έπαθον
Οι λοιποί - πλήθος μέγα -
απέκτησαν μονίμους ουλές εις το πρόσωπον

Μετ' ου πολύ
απειλουμένης νέας επιδημίας
ο αυτός ιατρός
έδωκεν απλές οδηγίας και πάλιν

Οι συμμορφωθέντες ουδέν έπαθον
Οι λοιποί απέθανον

Μόλις ο κίνδυνος παρήλθεν
επισκεφθείς την μικράν πολιτείαν
διεπίστωσα ότι
δύο ή τρεις και μόνον
φέρουν ουλές εις το πρόσωπον

FIGURA

Βέβαιοι ΙΝ
δώστε εικόνα
και σχιζοφρένεια
στα ορφανά σας

ΜΑΛΑΚΙΑ
ΚΑΙ ΤΗΛΕΛΟΙΜΩΞΗ

Οι πειναλέοι και οι ξυπολιάδες
της γερμανικής κατοχής
καλοντυμένοι και χορτασμένοι
έδωσαν καρπούς ημιμαλάκια
(θύματα και βαριάς τηλελοίμωξης)
Τα ημιμαλάκια εξελίσσουν τώρα μαλάκια
Δε θα ζω να κλάψω και να γελάσω
με τα μαλάκια των μαλακίων

ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Στενεύουν οι ορίζοντες και γίνονται γραμμή
ευθεία γραμμή, χρυσόβαφη, νοχελική γραμμή
Στη μέση της γραμμής ένας λικνίζεται
και τον φωτίζουν μηχανές με βουητό στρεβλό
και με παλμούς χρωμάτων
Και ο μαντατοφόρος των μελλούμενων,
έξω από τη γραμμή, κοιτάει και μολογάει:
«Αν έχεις μάτια όλα θα τα δεις
στα μάτια των εφήβων»

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1997

ΦΟΡΙΕΤΑΙ

Προσπαθώ να κουβεντιάσω με σένα
και με κουβεντιάζει το πλέγμα σου
και με κουβεντιάζει το πλέγμα σου...

ΑΘΑΝΑΤΟΣ

Λες κι αθάνατος
κουβεντιάζει για μαγαζιά και οικόπεδα
έτσι αγοράζει
κι έτσι πουλάει
λες κι αθάνατος
Περνάει το πρόσωπό του
και μόχα με παίρνει θανάτου

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΜΑΛΑΜΩΣ

Κατέστρεψεν ο Βεζούβιος
την Πομπηία
ο Οδυσσέας την Τροία
ο Μόμιος την Κόρινθο
κι ο παγετός τις λεμονιές
στην Κορινθία.
Όχι όμως
όχι και τη Μαλάμω που ξυνόταν στην αγκλίτσα του
κατέστρεψεν ο Μήτρος του Βοϊδήλα*

* Στην Κρήτη λένε: «τη χάλασε».

ΤΗΒΕΝΝΟΣ

Δεν θα με δικάσει η γραβάτα σου
Θα με δικάσει το μυαλό σου
Και το μυαλό σου
λειτουργεί καλύτερα
όταν δε σούχουνε
σφιγμένο το λαιμό σου

ΤΣΙΡΚΟ ΚΑΙ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

«Περάστε κύριοι
Λιοντάρι γράφει ποιήματα
Τίγρης μιλάει εγγλέζικα
Λύκος φυλάει πρόβατα
Πίθηκος φιλοσοφεί
Νεόπλουτος φιλοκαλεί...»

ΕΞΗΝΤΑΔΥΟ

Είμαι εξηνταδύο
και είσαι δεκάξι
Η μουριά και η κληματαριά δε σε κρύβουν
Στην αυλή θα σε ειδούνε
Έλα στο κατώι
εδώ στο κρεβάτι μου
αητοπούλι μικρό μου
- λάγνας γυναίκας λαγνότερο φυτό -
καρτερέσου για λίγο
να φωνάξω το Μήτρο

ΣΥΓΧΥΣΗ

Εγώ δεν είμαι ο Γιάννης
είμαι η μετενσάρκωση του Γιώργη
που έπεσε ηρωικά
προσπαθώντας
να σκοτώσει
κάτι άλλους
ξυπόλητους

Σ Ο Φ Ο Σ

«Τι να σου πω
ότι η σοφία με τη μορφή μιας κουκουβάγιας
- σταλμένης από την Αθηνά -
έχει καθίσει στο κεφάλι μου;
Τι να σου πω
ότι μαζεύω κοτσιλιές απ' τα μαλλιά μου;»

ΜΕ ΕΝΕΣΗ

Παράταξη
τους δίνουν με ένεση
Αρχηγό
τους δίνουν με ένεση
Και τον ποιητή
με ένεση παίρνουνε
Δε γράφω όμως για σας
χαϊβάνια με ένεση
Γράφω για τ' άλλα παιδιά
τ' απόφια και λεύτερα

ΦΩΝΗ ΒΟΩΝΤΟΣ

Σε άκουσα

Απόψεις σοβαρές, δεμένες, χαριτωμένες

Ήσουν υπέροχος φίλε αγαπημένε

Αλλά σε ποιους τα έλεγες

ευλογημένε;

Γ

ΓΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΩΝ

«...Ο ποιητής δε χάνει τον έλεγχο του μέσα στη μεθυστική, βακχική περιγραφή, αφού πίσω απ' όλα ένας εγκέφαλος παραμονεύει.

Οι “Χωματάνθρωποι του”, όπως ο ίδιος αρέσκεται ν' αποκαλεί το είδος των ανθρώπων που εγκρίνει, δεν είναι απλώς οι Διονυσιακοί, οι απόλυτα δεμένοι με το χόμα, αλλά είναι οι άνθρωποι του στοχασμού που θέλουν να ενώσουν το μυαλό τους με τη φύση».

Ελένη Λαδιά, 1976

«Αιτός σα δωρικός ναός, ατενίζει με αλαζονεία την ποίηση της άσκοπης ωραιολογίας και ασάφειας.

Ύμνο στον ήλιο τον Ελληνικό, σαν του Μιχόπουλου, δεν απατάμε σ' άλλο νεοέλληνα ποιητή». (σελ. 62)

Βασίλης Χρηστίδης

*Καθηγητής της Βυζαντινής και Ελληνικής Φιλολογίας
του Πανεπιστημίου Columbia (Νέα Υόρκη) 1973*

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ

Ο λόγος
λιθαρένιο τσεκούρι
Η πρωτόγονη γη
με σχεδίες και καλύβες
Το αίμα του ψαριού στο καμάκι
Η χαρά των παιδιών του ψαρά
Δόξα που έδωσε πνεύμα στο χόμα
βοηθάτε να δώσουμε
χόμα στο πνεύμα

ΚΑΘΕ ΧΡΟΝΟ

Στο Ξυλόκαστρο κάθε χρόνο Σεπτέμβρης
το μέλι της θάλασσας και του ήλιου
το μέλι της πρώτης βροχής
το μέλι των σταφυλιών και των σύκων
των αραιών κοριτσιών μέσα στο δάσος
Κάθε χρόνο Σεπτέμβρης
ο μήνας του μέλιτος
στη Συκιά, στο Ξυλόκαστρο

ΓΕΡΑΚΙ

Εκεί στη ρεματιά την πολύφωνη
πέτυχε τη φωλιά των αηδονιών
το γεράκι
Σταθερά τοποθέτησε ράμφος
πάνω από τα λευκά όλο στόμα κορμάκια
Εκείνα
για τη μάνα παίρνοντάς το που άργησε
ανοίγαν τα στόματα
και υψώναν διαμαρτυρία χαρούμενη
Το όρνιο
απολάμβανε θέαμα
χωρίς βιάση καμιά

ΚΟΘΟΡΝΟΙ

Τότε

θα σπάσουν οι κόθορνοι
Σε μονοπάτια τραχιά
θα σούρνονται
τα ξυπόλητα πόδια μας
Θα μπουσουλάμε κάτω στη γη
Θα προσκυνάμε το χώμα
Καρπισμένες κουβέντες θα λέμε
Γονατισμένος μ' ευλάβεια
στην καλαμποκιά
θε να πεις:
«Τα καλαμπόκια σου
τα καλαμπόκια σου
ψώμωσέ τα λιγάκι
σου έφερα ζεστή κοπριά»

Τότε

θα σπάσουν οι κόθορνοι
Θα γεννηθούμε ψηλότερα

Ο ΓΕΡΟ-ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΟΥΚΟΥΤΑΣ

Ο γερο-Γιάννης ο Μπουκούτας
αρχιψεύταρος
ντυμένος στα κουρέλια του
έβγαιν' από το χάλασμα
της ποταμιάς το ξέμακρο
πνιγμένο στα χορτάρια

Ο Γιάννης ο θεόρατος
που τον κουλούριασαν αλύπητοι χειμώνες
που το πηγούνι του μια σπιθαμή από τη γη
που πιο ψηλά η καμπούρα του
που σούρνονταν τα γένια του
έβγαιν' ομπρός μας στη μουριά

Ο Γιάννης ο Μπουκούτας
αρχιψεύταρος
έμπαζε τα μεγάλα μάτια του
στα μάτια μας
κι αρχίναγε δικές του ιστορίες
Έλεγε πούσανε παλιόφιλοι
με τον Κωστή το Βασιλιά
στα Γιάννενα
και τούκρενε ο Βασιλιάς
«Κώστα να με φωνάζεις
και Γιάννη εγώ
δεν είσαι σαν τους άλλους
Κώστα και Γιάννη, το λοιπόν»

Έλεγε που πελέκησε το δήμαρχο Μπαζό
- του Φενεού τρομάρα -
γιατί δεν ήταν καθαρός
και ήταν δημοκρατικός
για την κοιλιά του
Κι εκεί που φώναζ' ο Μπαζός
«βοήθεια χριστιανοί»
τους μπράβους του που τρέξαν
κι εκείνους τους κοπάνησε

Έλεγε που μεσάνυχτα
πήγε στο ρέμα
στη φυλάχτρα για λαγό
και νάσου
Ξαναφάναν οι νεράιδες
Μπροστά χόρευε ο νέραϊδος
κι ο νέραϊδος τον ζήλεψε
κι ερχόταν γύρω-γύρω του
μ' ένα κλαρί διαβολικό
να τον ξεράνει
Εκείνος όμως έτοιμος
«να τον θειαφίσει με το γκρα»
Κι εφώναξεν ο νέραϊδος
«τι να σου κάμω τζερεμέ
πούχεις ευτούνο το σκατό στα χέρια»
κι έκαμε πέρα κι έσκασε

Ο γερο-Γιάννης ο Μπουκούτας
αρχιψεύταρος
έβγαιν' από το χάλασμα
σκυφτός
μα δεν προσκύνησε
σκούπα τα γένια του στη γη
σακάκι δεν ξεσκόνισε
ψεύταρος
όχι ψεύτικος!

ΟΤΑΝ

Όταν δεν εκρεμάστηκες
όξω σε αγριαχλαδιά
καρπό της να δαγκώσεις
τη δίψα σου να κόψεις
Όταν δεν έπεσες ποτέ
στην αγριάδα του ταρού*
της θάλασσας του κεραυνού
Όταν δεν μπήκες μοναχός
μες στην καρδιά του ρουμανιού
νύχτα χωρίς φεγγάρι

Κι απάνω απ' όλα

Όταν που σε φωνάξανε
στη φλογισμένη ρεματιά
τους είπες «κάνει ζέστη»
Όταν δε θέλησες να δεις
ποτέ σου τι θα πει
σπίτι δεν έχουνε ψωμί
Όταν δε σούρθε να ζυγίσεις τη γροθιά
ας πούμε σε μαχαίρι
για κάποιο δίκιο ή κάποιο φως
Δεν έδесες
κι είσ' άγουρος
κι είσαι μισός

* ταρός: ταραχτική βροχή

ΗΛΙΟΣ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ

Χαγιάτια που ξεκρέμαστα στη θάλασσα
σεντόνια κρεμασμένα στον αφρό της
και ένας ήλιος τρελόηλιος
που ξεσηκώνει τις αυλές
πλανεύει τα κορίτσια
λέει στους γέρους χωρατά
παίζει κρυφτό με τα πουλιά
στης λεμονιάς τους ίσκιους

Μεθάει με τ' αγέρι τ' αριμυρό
πετάει την κιθάρα του στο κύμα
και πέφτει και κυλιέται και χορεύει
στη χαλικωσιά στην άμμο και στο χώμα

Χίλια παράφορα φιλιά
και τ' άρωμα το πιο ακριβό
σταλάζει στον καρπό της γης
και νάτος που φουντώνει τη φωτιά
στον αγοριών τα στήθια
που σπέρνει την πρωτόγονη
στα μάτια τους αλήθεια

Και σένα που παγώσανε
χιονιάς και καταιγίδα
θα σ' αγκαλιάσει σύγκορμο
και ντουφεκιές ανάσταση
και ποτηριές ελπίδα

ΚΟΥΒΑΛΑΩ

Μια ποταμιά κουβαλάω μέσα μου
Μια καλύβα από σπάρτα
Κάρβουνο στο κεραμίδι ν' ανάψω φωτιά
Μία πλευρά που όργωσα
Έναν Άγιο π' αγάπησα
Δυο ασπίτες που σκότωσα
Ένα γίδι που μ' έσωσε.
Και τον παππού μου κουβαλάω μέσα μου
τον παππού μου π' εφώναξε
«παλιό κιοτή και ανίκανε»
στον κορδωτό στρατηγό
και τον πέταξε
κάτω στη γης.

Αστραπές και κοπάδια απ' αστέρια
φωτολογάν τα σκοτάδια μου
Κουβαλάω μέσα μου.

ΚΟΡΑΚΟΦΩΛΗΑ

Στην Κορακοφωλήά μεσάνυχτα
Ράχες, νερά και της σταφίδας μυρουδιά
Ακούω ψιχάλες του Θεού
κάτω απ' το σταφιδόπανο
Σκάζουν τα καλαμπόκια στη θρακιά
και το λυχνάρι μου
μιλάει στην ερημιά
Κόβω πεπόνι όψιμο
άρωμα μέλι και ανάσταση
Αν ακουγόνταν βήματα
χαρά μου πάνω στη χαρά
κι αν τα δικά σου ήτανε
στρωσίδι και ξεφάντωμα

ΟΝΕΙΡΟ

Να είν' απομεσήμερο στ' αμπέλια και στις λεμονιές
ξανθό τ' Αυγούστου
και να βουτάνε τα κορμιά
σου ήλιου το φως και στην αριμύρα
Νάναι πλημμύρα της χαράς και του ακτινοβόλου νου
τα περιβόλια, οι αυλές κι οι δρόμοι
κι αν ένα κρύμα κάνει πως φανεί
να χάνεται, να πνίγεται μες στη συγνώμη.
Και νάναι η μεγαλωσύνη της ψυχής
η οδηγήτρα της ζωής
και το τραγούδι των πουλιών
και των νερών
και των ανέμων
και το σταρένιο το ψωμί
και της γλυκιάς στο στόμα ελιάς το λάδι

Κι ωσάν τ' αλόγου στο λιβάδι τη θωριά
που μια φωνή τ' αφέντη του εξάφνιασεν από μακριά
να έχει τα ακρόκλωνα η καρδιά
καθώς τα φύλλα της περνά της αρμονίας το χάδι
Γενάρης
κι είδα όνειρο σε ανελέητο βράδυ

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟ

Προς τα ελάτια
τις κορφές και τον ήλιο
ούτε ματιά παρακάτω
είναι τα πλαστικά

Γ Ρ Α Φ Η

Ξένα μητέρα, πεντάξενα
της αρμονίας εκείνης της πάμφωτης
των Ελλήνων τα έργα
στα αλώνια του Λούβρου
Με δάκρυσαν
Μητέρα ζυμώστε
Κάψτε τους φούρνους
με σκίνα και λιόκλαρα
οι λιθαρένιες αυλές να μυρίσουν
κι οι ανήφοροι δρόμοι
Μητέρα ζυμώστε

Ε Ρ Ι Σ

Το χωριό δέκα σπίτια στον πράσινο λόφο
Και τα στάρια θερίστηκαν με γέλιο και ιδρώτα
Αλωνίζαμε θυμάμαι, στο Κωστανταρείκο αλώνι
Γοργά των αλόγων τα πέταλα εκόβαν το λειώμα
Συθαμπώνοντας, ήρθε και κάθισε στο πηγάδι
η προαιώνια γυναίκα, κόρη της Νύχτας
«Εμπρός να χωρίσουμε την ήρα από το στάρι» εφώναξε
Οι μικροί δεν κατάλαβαν
Οι γεροντότεροι
κρύψανε με τα χέρια τα πρόσωπα

Μια ζωή πολλών χιλιετιών, ζυμωμένη με το λυχνάρι, το μουλάρι, το αλέτρι, ιδιαίτερα στα χωριά, χάθηκε ξαφνικά, σχεδόν μέσα σε μια μιά δεκαετία στη δεκαετία του 1960. Έχουν γραφεί διάφορα για αρνητικές συνέπειες των μεγάλων ταχυτήτων σε τέτοιες μεταβολές.

Με το παρακάτω ποίημα θέλησα να κρατήσω ακατέργαστες – αφτιασίδωτες εικόνες χαρακτηριστικές αυτής της σταθερής και πιο ισορροπημένης ζωής που κλονίστηκε απότομα.

ΧΩΜΑΤΑΝΘΡΩΠΟΙ

Κάτω Μαχαλάς

Δυο μικρά του Κωτσολούμπα
μουσγωμένα από τα μούρα
πολεμάνε ν' ανεβούνε
σε τσινιάρικο πουλάρι

Με θολόσταχτα ξεπλένει
η γιαγιά μου τους φουκάδες
και η μάννα μου κυδώνια
ξεφλουδάει για το ρετσέλι

Η Μηλιώ που θα παντρέψουν
στον Σταυρού το μοναστήρι
βρακοπουκαμίσια φαίνει
για την ακουσμένη Φτέρπη

Μάγισσα κακιά η Φτέρπη
που διατάζει τους δαιμόνους
και τους πελεκάει στο ρέμα
αν δεν πράξουν όπως θέλει

Μεσαίος Μαχαλάς

Απ' τ' ανακάλυβα η κότα
επαρουσίασε πουλιά
γι' αυτό χανόταν με τις ώρες
και δεν εγένναε στη φωλιά

Μουτζώνει η γριά τ' αγόρια
που κατουρήσανε στο φράκτη
και κείνα βάλαν στο σημάδι
ένα τουρλόκωλο καζάνι

Ο Μήτρος έστειλε τη γίδα
με τη μεγάλη του την κόρη
στον τράγο του Παπαγιαννάκη
κι αύριο πάλι άμα μπελάζει

Κάποιοι ρωτάν τον Ξωτικάρη
«κρατάει τάχατες δαιμόνους
πέρα του Μίχου το ρουμάνι»;
κι ο Ξωτικάρης: «λεγεώνες»

Πάνω Μαχαλάς

Μ' αυγά η Βλάσaina αλλάζει
αραποσίτι ή τραχανά
κι έχει κατάμαυρα τα χέρια
από τα πρώιμα καρύδια

Στου γύφτου σάζουνε τ' αλέτρι
που βρήκε σ' άγριο λιθάρι
και τηγανόψωμα βουτάνε
στο νιο, σαν κάντιο, πετιμέζι.

Καθώς ρουφάει καυτές τριφτάδες
ξετελεμένος απ' τη μέρα
ρωτάει ο μπάρμπας μου ο Κώτσος
«τι σκέφτεται άραγε η θεότη;»

Κι η θειά η Χρυσούλα που ανάβει
το λύχνο στην αυλή να φέξει
του απλογιέται και αστράφτει
«ίσοι να είμαστε ανθρόποι»

ΖΗΡΕΙΑ

Εδώ

μονοπάτι στα τρόχαλα
και στην καβαλίνα.

Σαν αητός αγκωνάρι μ' απλωμένα φτερά

Ένα γίδι που έπιασε

τη γερμένη κορφή λιγυστόκλαρου δέντρου

που αιωρείται σε κάθετο και ατέλειωτο βράχο

Δυο γεράκια που ταίριασαν

σου λαγού το κυνήγι

Από το αίμα

των χεριών μου που άναψε

φεύγουνε ρίζες που απλώνονται

και αγκαλιάζουν

κορμούς ελατιών και χωμένα λιθάρια

Σε τούτη τη γη που δεν άλλαξε

ανήκουν οι ρίζες μου

Ο προσπαππούς μου, θεριό ξυλοκόπος

δω πάνω εμάτωνε κι ίδρωνε

Αυτό το τσεκούρι του

στο μυαλό μου θεριεύει

και είναι φλόγα η κόψη του

Θεριό και τσεκούρι και βρώμιξη χώρα
τ' ανακατεύω στο νου μου
τα κάνω κουβάρι

Θα ξαναφάνει, θα ξαναφάνει μια ώρα
που ζυγιασμένα θα πέσουν
θεριά και τσεκούρια
στη βρώμιξη χώρα

1972

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

ΚΗΡΥΞ

Ηυτοκτόνησεν ο διάσημος
καθηγητής Φρέυζερ
της πυρηνικής χημείας
του Πανεπιστημίου Βανκούβερ
διότι ο μαθητής του Σίμσον
υπερέβαλεν αυτόν
εις αριθμόν επιστημονικών ανακοινώσεων

ΧΟΡΟΣ

Με συμπαθάτε
Τραβάω για τη λάκκα
να αρμέξω τη γίδα μου
χασομεράω με τέτοια
και τα μαστάρια θ' ανάψουνε
από το μπόλικο γάλα

Π Ω Σ

Κορίτσια εσείς απ' τα ξεχωριστά...

Κορίτσια που χορεύατε

όπως τραγούδαγε η γη

κι όπως χορεύουνε, μπροστά

σε μια καλοκαιριάτικη βροχή,

των αμπελιών τα φύλλα...

Κορίτσια που μου λέγατε

για τις γαλάζιες αστραπές

στα ανοίγματα των οριζόντων...

Πώς έγινε τόσο γοργά;

Πώς;

Πώς καταθέτουν, έτσι απλά,

σπαθάτα χελιδόνια τα σπαθιά τους;

ΚΛΕΜΜΕΝΟΙ

- Καθώς σταλάζει ο ουρανός και οι πευκοβελόνες
πες μου, δεν τρέμεις μη μας βρουν;
- Σου πάει απόψε η βροχή...

ΠΡΩΤΟΠΛΑΣΤΟΙ

Γεναριάτικο βράδυ
ωσάν καλοκαίρι
Αστροβολάει το κύμα
κάτω απ' τα πεύκα
Από το βράχο
θα ανατείλει ο ήλιος
και μεις
απ' τα χαλίγια

Κ Α Ι

Και να μου πεις:

«...και έλα από το σπίτι το απόγευμα
να σου ψήσω καφέ»

Και να βρέχει στα πλατάνια ο Θεός
Και να φτάνουμε από το μεγάλο παράθυρο
τα κόκκινα μήλα

Και να καθίσεις απέναντί μου προκλητική
(μέχρις αναισχυντίας προκλητική)

Και να σε πετάξω ψηλά

Και καθώς θα πέφτεις απάνω μου
να σε φορέσω

Και φορεμένη ως θα σ' έχω
να περπατάω τα δωμάτια

Και να σε φοράω καλύτερα

Και να γεμίσει το κρεβάτι γυναίκα

Και να γεμίσει το κρεβάτι φωτιά
(μέχρις πλήρους συντήξεως των ψυχών
και των σωμάτων ημών)

ΓΕΝΙΚΩΣ ΕΙΠΕΙΝ

*Θέλησα να μιλήσω με τα λιγότερα, για τα περισσότερα...
Αν βγει κάτι δύσκολο από μένα θα είναι αυθόρμητα δύσκολο
και δεν θα κατασκευάσω δυσκολία.*

Τάκης Μιχόπουλος

ΛΟΓΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Την ελέγχω τη Λογική
Και την ελέγχω τόσο καλά
που όποτε θέλω της λέω:
Σύρε να κοιμηθείς
Εγώ θα αγκαλιαστώ με την Τρέλα

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΒΡΑΔΙΑ

Ελέγαμε Καβάφη, Παλαμά
γι' Αδάκρουτους και Θερμοπύλες
Κι η Τζένη που δεν ένοιωθε
η Τζένη αλλού...

Η Τζένη
που ένα διάφανο λευκό
αρχνοῦφαντο
η απανωντυμασιά της
Στα στήθια της που κόλλησαν απάνω στο πανί
η ταραχή
κι άγρια ξενύχτια στην ποδιά της.
Η Τζένη αλλού

Σε μια στιγμή που αρπάχτηκαν
για τη μεγάλη ή μικρή αξία του Σεφέρη
της σκάω στ' αφτί:
- «Ποιος θα βρεθεί
τα χείλη μου απ' τα χείλη σου να ξεχωρίσει
καθώς λυωμένο πάνω σου
θα μ' απαντήσουν το πρωί...»
- «Αυτό το εκατάλαβα
Να μη χαθούμε απόψε
Ποιητή»

ΓΝΩΘΙ Σ' ΑΥΤΟΝ

Έδινά
στην εκλεκτή μου τη ζωή μου
κι αυτή
τη λύπησή της για την εκλογή μου

28^η

Πού σε πάνε Ιταλέ στρατιώτη
στης Αλβανίας τα βουνά
Το ζυγιασμένο κανόνι
της λευτεριάς την αντάρα
στα είπαν σκοπό για κιθάρα
στης Αλβανίας τα βουνά
Η Γιολάντα παρακαλάει τη Madonna
στη Via dei fiori
και τη ρωτάνε για σένα πικραμένες κυρίες
και gentili signori
Πού σε σούρνουν παιδί μου
και τρέμει για σένα η ψυχή μου

ΝΟΜΟΤΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΗΤΤΑΣ

Τυχαίες φωνάζουν τις ήττες τους
αλλά τυχαίες αν είναι
πες μου γιατί τις προβλέπω

ΓΛΑΡΟΝΗΣΙ

Με τούτο το κορίτσι δίπλα μου
εδώ
στο έρημο νησί - μια σπιθαμή -
το Γλαρονήσι
Δεν έγγραψες παιδούλα ποιήματα
και μου τα λεν τα μάτια σου
τα χέρια σου
άγιο αγρίμι στο νερό
ελάφι θειικό
κορίτσι μου
εδώ
στο έρημο νησί - μια σπιθαμή - το Γλαρονήσι

ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ ΕΙΚΟΝΑ

Κεράσι ο ήλιος στη δύση
λευκό συννεφάκι
ταξιδιώτης
στον ανέφελο ουρανό

Ανοιχτά στον Κορινθιακό
που κοιμήθηκε
πίνουμε κρασί και αγαπάμε

ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Απόβροχο αστραφερό
και μόλις νυχτωμένο
εδώ στον Κορινθιακό
που πεύκο θυμωμένο

Σωρό βαρκούλες στο γιαλό
με τα κουπιά υψωμένα
κι είναι πολλές που καρτερούν
κουρσάρο σαν εμένα

Εγώ 'μαι αγέρας και βροχή
σεισμός, βροντή και δίνη
κι απόψε δε θα δεις σκαρί
που να διψάει γαλήνη

ΕΣΤΩ ΜΙΑ

Από αυτές του πλήθους
τις λιγνιζόμενες και τριζουσες
θα ήμασταν καλά
αν αγαπούσε ποιητή
έστω μία.

ΟΙ ΤΡΕΛΟΙ

Δένουνε οι τρελοί στα βουνά
το σχοινί τους κορφή με κορφή
και κει πάνω ισορροπούνε
ισορροπία οριακή
Με τους αητούς μοναχά
συναλλάζουνε αστραπές τις κουβέντες
και είναι αρμονία
των αστραπών τους ο ήχος

Τους ματώνουν με βέλη καυτά
οι οχιές απ' τους κάμπους
κεραυνό αυτοί δε θα ρίξουν
φως μονάχα
στις μαυρογέννητες χώρες
στις μελανότερες ώρες
οι Μεγάλοι Τρελοί

ΠΑΙΔΕΙΑ

Μιλάνε
έτσι σοβαρά
οι δάσκαλοι και οι γονείς
στα παιδιά
λες και σε σοβαρό
πολύ σοβαρό
θα τα μπάσουνε χώρο
Και κλαίω τα παιδιά
που δε θα σε βρούνε
ξαμολυμένη
παλιογειτονιά
και ξυπόλητη

ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ

Κόκκινη νύχτα ξεπέζεψε στις βραγιές μας
και μαύροι καβαλάρηδες
ζώνουν τις γειτονιές και τη σκέψη μας
Παρηγοριά μας μόνη
οι ήχοι
από τ' απελπισμένο μας στριφογύρισμα
Ο ουρανός, μακελεμένο κουφάρι
και απάνω του
χταπόδι του θανάτου το στείρο νέφος
Πετάχτηκαν από τα στήθια οι καρδιές
και μανιασμένο αρχίσανε κολύμπι
στους βούρκους και στους υπονόμους
αγκαλιασμένες μ' αδιάφορα σκουλήκια
που ρουφούν και καγχάζουν

Κι έρχεσαι συ Τραγουδιστή
φως και βροχή

ΣΕ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ

Στρατιώτη
Έχει τελειώσει για σένα
το παιχνίδι των βατράχων με τα νερά
Τα δέντρα εσκύψανε
σα να περνώγανε βλήματα στα κεφάλια τους
Εκάψανε την κιθάρα σου μια κρύα βραδιά
Ο φρουρός που κοιμήθηκε
έφαγε τριάντα μέρες καμπάνα στην αναφορά
Ο δόλιος πιο πέρα μουρμούρισε:
«ο ύπνος είναι ανάσταση
και η παλιοκατάσταση
θα μπόραγε μ' αυτόν να βολευτεί»
Όχι φίλε μου, όχι
δεν βολεύεται με τίποτα, τίποτα
και δω κάτω χειρότερα
Ο αρχηγός που πιστεύαμε
κρεμάει για σκουλαρίκια πεντακοσάρικα
ξεδιπλώνει χαμόγελα
Στρατιώτη
ανάμεσα στο βουνό και τ' αστέρια
κάτι υπάρχει για σένα

ΕΛΛΑΔΑ

Βράχος
και πεύκος
και γιαλός
κι αγερικών νυχτέρι
Αστέρι μέγα ο ουρανός
κι ένα παιδί, παιδιών λαός
κάτω απ' το μέγα αστέρι
Δεν είσαι πάντοτε ένα φως
στο κέντρο καίγεσαι φωτιάς
Ελλάδα

ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ

Όταν σαλέψει της πίκρας η αυγή
όταν ραγίσει το νερό στο ποτάμι
όταν υψωθεί η κραυγή
μη φοβηθείς
Πέτρινη κολόνα της μυστικής προσταγής
δε θα χορέψεις θανατηφόρο χορό
Θα παραμείνεις δακρυσμένη κι απείραχτη
στο λιοπύρι σου και στο γαλάζιο ρυθμό σου

Κάρβουνο αναμμένο θα βρέξει στη γη
δράκοντες θα τινάξουν οι θάλασσες
θα καούνε πηγές δροσοβόλες
θα βουλιάξουνε έθνη μετάλλια
μη φοβηθείς
Βράχος δικός σου δε θα χαθεί
αύρες θα κουβεντιάζουν τα δέντρα σου
μελίσσια τα περιβόλια σου
αναστάσιμος ήλιος θα υμνήσει τη δόξα σου

Δύο θα λυτρώσουν τη γη και ο ένας
παιδί σου

ΣΤΑ ΧΩΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΓΗΣ

Τον ήλιο σπέρνουνε τρελοί
και τον ποτίζουν εκλεκτοί
Μα για τους ώριμους καρπούς
όσοι καρφώνουν στη σκιά
πρώτοι και καλύτεροι

ΓΝΩΡΙΜΙΑ

Στη μνήμη του Αλέκου Παναγούλη

Δεν είμαι γω ο στοχαστής
που στο περβόλι μιας ευχής
χρυσή θα κάμει προκοπή
Δεν είμαι για ανθόσπαρτους
γαληνοφόρους δρόμους
Εγώ 'μαι να βογγά η ανατολή
κι ο ήλιος ο καινούριος που θα βγει
για μια πορεία στα τρόχαλα
και στα μπουντρούμια αυτής της γης
να μου χτυπάει τους ώμους

ΑΗΤΟΣ

Αητέ
όσο ψηλά
κι αν ανεβείς
ο ίσκιος σου
γλύφει τη γης

ΗΜΙΚΥΚΛΙΟ

Το πρωί
ήμασταν βέβαιοι
Το μεσημέρι
νερώναμε το κρασί μας
Με το λόγεσμα
νάμαστε φορτωμένοι μετάνοια

ΕΛΕΝΗ

Ελένη το βλέπεις
εσύ γεμίζεις τα μάτια μου
εσύ ποτίζεις τις φλέβες μου
Ελένη το βλέπω
βιάστηκες να νομίσεις...
Όμως όχι Ελένη
και χωρίς εσένα μπορώ

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Τους εμίλησε με γλώσσα σκληρή
Τελειώνοντας είπε:
«Αν είσαστε όπως λέτε
γιατί κατά διαβόλου πηγαίνετε
γιατί σας ξερνάνε οι βράχοι
γιατί σας φτύνουνε τα δέντρα της γης σας»
Κινηθήκανε κυκλωτικά
Τραβήξανε τα μεγάλα μαχαίρια
«Θα σε σφάξουμε δασκαλάκο» φωνάξανε
Σιμογέλασε
Από τα μάτια τους χάθηκε
Κρύφτηκε μέσα του
Κάποιος ανάμεσά τους εφώναξε:
Ζούμε σε ένα σύμπαν κυμάνσεων
Ένα έμβρυο ρώτησε:
Σε πόσους χώρους και σε πόσους χρόνους μητέρα

ΔΕΔΟΜΕΝΟ

Από το κόκκινο χρώμα των κάμπων
τη σφαγή των αθώων αμνών
ό,τι θέλεις καρτέρα
όμως μη την ανάσταση

ΑΙΩΝΙΟΣ

Αιώνιος και αντός
προσεβλήθη κι απόθανε

*Κάπου ξαφνιάζεται ο Θεός
λίγο με τους εχθρούς του
πολύ με τους δικούς του*

Ε

ΤΟΥ ΠΑΡΑΠΕΡΑ

*«Ο άνθρωπος της επιστήμης που δεν μπορεί να διατυπώσει
μια υπόθεση, δεν είναι παρά ένας λογιστής φαινομένων».*

Le Comte du Noüy

*«Ανησχώ για τον τρόπο που φερόμαστε στους παράξενους,
σ' αυτούς που λυγάνε σίδερα με τα μάτια, που βλέπουν οράμα-
τα, που υπολογίζουν κυβικές ρίζες αυτόματα, που δεν χορεύουν
με το μονότονο ρυθμό μας αλλά με την ασίγαστη μελωδία της
γης».*

Lyall Watson

*«Ένας ιδιάζων υπερλογισμός, μοναδικά συνδυασμένος με τη
γήνη αίσθηση...*

*Συνειρμοί που ακροβατούν στο τεντωμένο σχοινί της λογι-
κής, ένα μόλις βήμα από το παράλογο βήμα - που όμως μένει
μετέωρο και ποτέ δεν πραγματοποιείται - ενώ η σιγουριά μιας
βαθύτερης γνώσης των πραγμάτων αναδύεται σε κάθε στίχο του
Τάκη Μιχόπουλου».*

Νώντας Κατσούλας

«Διαδρομές»

ΣΤΩΝ ΞΩΤΙΚΩΝ ΤΗ ΛΑΚΚΑ

Κουβέντ' απόψε
για στοιχειά και για φαντάσματα
εδώ στων ξωτικών τη λάκκα
γύρω από τη φωτιά που καταλάγιασε
Κι όπως κοιτάζονται τα κάρβουνα περιέργα
και γδέρνει τον αγέρα το σκουσμάρι
του μυστηρίου περάσματα τρίζουνε στα μαλλιά
και φορτισμένες οι καρδιές
ένα σπινθήρα πράσινο στα μάτια μας κρεμάνε
Και είναι το κατάι έτοιμο
ν' ανάψει να καεί να σβήσει να πεθάνει
και στο λεφτό ν' αναστηθεί
- ίδια η δική μου η ψυχή -
Φωλιάσανε τη βράση τους θεοί στα σωθικά μου

Δόξα στους ίσκιους
στην ανατριχίλα
στις νεράιδες και στ' αγερικά
και στην αλήθεια τους απάν' απ' όλα
την ταράχτρα

Το λοισμό μου αρπάξανε
 λιθάρια που σαλεύανε στα Τρίκαλα
 κοντά ένα μήνα
 Και μπαίνουν από τη σκεπή
 κι εκείνη έμεν' άγγιχτη
 όπως η σκέψη την περονά

Μα καθώς φέραν τον παπά
 στη μέση τ' αγιασμού
 πέσαν κι αποκοιμήθηκαν
 στην τελευταία τους θέση τ' αγωνάρια

Δόξα στους ίσκιους
 και στ' αγερικά
 και στην αλήθεια τους απάν' απ' όλα την ταράχτρα*

**Το περιστατικό των παραπάνω στίχων είναι πραγματικό. Αυτά συνέβησαν στη θέση Τσεβριάνικα των Τρικάλων της Κορινθίας το 1938. Τα παρακολούθησαν εκατοντάδες άνθρωποι και η Αστυνομία. Από μικρός έχω ζητήσει λεπτομέρειες από πλήθος ανθρώπων που τα έζησαν. Κανένας δεν τα αμφισβήτησε ούτε στο παραμικρό. Τέτοια φαινόμενα δείχνουν ότι το δικό μας σύμπαν είναι ανοιχτό σε έξωθεν επιδράσεις. Οι Θεολόγοι και οι θεολογίζοντες, κατά κανόνα, όλα τα παρόμοια τα αποδίδουν σε πονηρά πνεύματα. Με την άποψη αυτή δε συμφωνώ. Δε συμφωνώ επίσης και με εκείνους που τα αρνούνται τελείως. Εξ άλλου το πλήθος που παρακολούθησε το φαινόμενο και η μεγάλη του διάρκεια δεν αφήνουν περιθώρια για αμφισβήτηση. Έχω τη γνώμη ότι εδώ μπαίνει η έννοια μιας τέταρτης διάστασης του χώρου. Και είναι παράξενο: παρόμοια βλέπω και στη σύγχρονη φυσική του μικρόκοσμου όπου κυριαρχούν το απρόσμενο, το υπέρλογο, το μεταφυσικό!*

*Περισσότερα για τα παραπάνω στην ιστοσελίδα Τάκης Μιχόπουλος.
 (Λιθάρια που σαλεύανε στα Τρίκαλα – μαρτυρίες).*

ΚΑΤΑΛΑΒΕ

Στην ανατολή το φεγγάρι
στη δύση σύννεφο κι αστραπή
κι από πάνω
καθάριο τ' αστέρι
Και στο αναμμένο τζάκι του
αστράφταν τα ποτήρια μας
και εγελούσε σαν παιδί
ο φίλος που μας φώναξε
ο φίλος που κατάλαβε
έξω από κάθε λογική
το τελευταίο του βράδυ

ΜΕΤΑΛΟΓΙΚΗ

Στον αστερισμό του Υδροχόου
εντός σου
τα ορθογώνια και τα τετράγωνα
έχουν φτερά

ΠΑΤΗΡ ΠΡΟΣ ΥΙΟΝ

Πήγαινε κάτω και πες τους
να αγαπάνε και τους εχθρούς τους
Μίλα τους για των ουρανών τη βασιλεία εντός τους.
(Την παραστιά να προσέχεις)

Και άκου:

Θα ιδρώσουν πολύ για να βάλουν
στο σκαλοπάτι της πίστης
τη ΓΝΩΣΗ

ΤΟΥ ΑΠΕΙΡΟΥ

Το φως «επί γης»
(πηγής ανεντόπιστης)
κυκλωμένο σε δίχτυ
Μέρες λαμπρές της αράχνης
Η αράχνη υφαίνει
Πικραίνει το αίμα μου
Κοιτάζω τις κορφές των νερών
Πλησιάζω στις πηγές των ματιών
Αγγελιοφόροι του φωτός
«έως άρτι» εργάζονται

ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

Ο Χρόνος ήτανε το ντουβάρι
Εκείνος δε μ' άφηγε να περάσω
Εκείνος μου ζητούσε πολλά
Τώρα ο Χρόνος
είναι ζυμάρι
κι όλους σας δέχομαι
όλους σας βλέπω
Ο Χρόνος ήτανε το ντουβάρι

Θ Ε Σ Η

Ενοχλήθηκα
όταν φώναξε
«δεν υπάρχουνε πνεύματα»
γιατί το φώναξε
έτσι σα νάξερε
τι είναι σώματα

ΕΞΩ ΑΠ' ΤΟ ΧΡΟΝΟ

Άλλους μαχαίρι
άλλους φωτιά
κι άλλους αρρώστια
τους βγάζουνε
έξω απ' το χρόνο
Τους πιο τυχερούς
τους βγάζει
με τα χρόνια ο χρόνος
έξω απ' το χρόνο
Λέω
«έξω απ' το χρόνο»
και η κάθε μου λέξη
περπατάει στο χρόνο...

ΑΦΡΟΝΤΙΣΤΟΣ

Εγώ θα καρτεράω Αυτόν
να πέσει, σαν από UFO, στο χωράφι μου
Να βόσκει με τα τέσσερα
και μ' ένα μάτι πίσω στο κεφάλι του
ν' ακούει και να διαβάζει ουρανούς
Να μου μιλάει αφρόντιστος
Ζών και αγγελιοφόρος του φωτός
Αφρόντιστος*

* Νομίζω πως στο παραπάνω ξαφνιαστικό ποίημα κρύβεται με ευρηματικό τρόπο το μέγα πάθος του Τάκη Μιχόπουλου για αρμονία ανάμεσα στο χόμα και το πνεύμα, όπως και το ενδιαφέρον του για τη μεταφυσική ισορροπία των ετερόκλητων.

« ΕΝ ΑΡΧΗ ΗΝ ... »

Με τους συντρόφους κατάκοπους
(δίψα και πείνα έως θανάτου)
κάτω από γιγάντιο δέντρο αυτός
Με δυσκολία ανασηκώθηκε...
Ψέλλισε στίχους ωραίου ποιήματος
και έπεσε
Χορευτικά το ωραίο ποίημα
εισχώρησε στο μεγάλο κορμό
έγινε νερό και κρασί
άγριο μέλι και σταρένιο ψωμί
«Εχορτάσθησαν»

«Παρ' όλα αυτά, αν ανακαλύψουμε μία πλήρη ενιαία θεωρία, σύντομα θα γίνει κατανοητή στις γενικές της αρχές από οποιονδήποτε, όχι μόνο από λίγους φυσικούς. Τότε θα μπορούμε όλοι, φιλόσοφοι, φυσικοί και απλοί άνθρωποι, να συμμετάσχουμε στη συζήτηση του γιατί συμβαίνει να υπάρχει το Σύμπαν και εμείς. Αν βρούμε την απάντηση σε αυτό το ερώτημα θα έχει συντελεστεί ο τελικός θρίαμβος του ανθρώπινου νου - γιατί τότε θα έχουμε γνωρίσει το νου του Θεού».

Stephen Hawking

ΝΟΥΣ ΑΛΛΟΣ

Όταν ο ουρανός αυτός, με γαλαξίες αρίφνητους
και με θηρία σημειακά
και την ηλίων ήλιους, γίνει πολύ μικρός
Όταν χορεύουν, μπρος στα μάτια, ουρανοί
με χέρια χιαστί
Τότε ο νους αυτός δε θάναι ο νους αυτός

ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Ούτε μέσα στο σπίτι
Ούτε έξω απ' το σπίτι
Ούτε πάνω στη θύρα
Έγχρωμη ιδέα
Εποπτεία για όλα και μία
Πληρότητα
Αρχάγγελος του ισχυροτέρου Απείρου

ΚΑΤΗΦΟΡΟΣ

Είναι ο κατήφορος πολύς ακόμα...
Εσείς, μ' όλη τη θλίψη και το μόχθο σας
δεν τις κρατάτε τις κολόνες
Τα φώτα θα βουλιάζουνε...
Ο λόγος σας ο καθαρός, τα βήματά σας
θα μείνουνε μια χούφτα σπόρος
για τη γη, το χώμα
τη νέα ζωή μέσα στο φως
Είναι ο κατήφορος πολύς ακόμα...

25-10-1997

ΤΟΥ ΣΥΝΕΧΟΥΣ

Χτυπήσανε, όπως σε πυρκαγιά, οι καμπάνες
Μαζέψαμε τα πορτοκάλια από την πορτοκαλιά
ένα κοφίνι όλα κι όλα...
Μπήκα σ' ένα βαγόνι να συναντήσω τον εχθρό
στα χαρακώματα και στα πεδία της μάχης
Έμεινα σε μια πλευρά, χαρά για τα πουλιά...
Κοίταξα το κουφάρι μου από ψηλά...
Ένα πρωί, έφερα γύρα το χωριό
να είμαι εκεί σ' ένα μνημόσυνο...
Στεγνά τα πρόσωπα τα στερημένα
Χιλιοπληγώθηκα σε μια γωνιά της εκκλησιάς
Άκουσα κάτι
«Καλός πατέρας, παλικάρι, ήρωας»
προς τη γυναίκα μου
Όπως σε όνειρο μπερδεύτηκα
Έκανα έτσι να της πω:
Θυμήσου, βγήκε προφητεία που σου έλεγα
για χωρατό:
Βαριέμαι τις τυπικές διαδικασίες στην κηδεία μου
Ανατρίχιασε
«Χριστέ μου, αισθάνομαι πως είναι εδώ»,
ψέλλισε στην Ελένη

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΠΙΟ ΚΟΝΤΑ

Αστραφτερό απόβροχο στην Κορακοφωληά
Έπεσα στο κρεβάτι μου νωρίς
γιομάτος απ' τη μέρα
Σαν ξημερώσει, είπα, ο Θεός
θα είμαστε ένα βήμα πιο κοντά
στα ανείδωτα και πιο βαθιά
κόκκινα αυλάκια και πικρά
στις ξαστεριές που πνίγονται
σε αβύσσους που εγείρονται
όσο ποτέ στη γη
Και θα αργήσει ο ουρανός
να ξημερώσει απόβροχο γλυκό
στο φορτωμένο κλήμα

ΣΤΗΝ ΑΛΛΗ ΟΧΘΗ

Τι βιάζομαι να δοξαστώ «εν ζωή»
λες και θα πεθάνω
Στην άλλη όχθη είναι οι ζωντανοί
με κείνους τι θα κάνω

ΣΤΟ ΧΑΡΟ

Όταν, στο ερημικό καλύβι μου
μονάχος τα μεσάνυχτα
και έξω πέφτει χιόνι
στέκεσαι δίπλα και ψιλογελάς
αγαπημένα...

Και όταν κλαδεύω κλήματα
εκεί που πάω να σ' αγαπώ
πάλι τα ίδια κάνεις
ψιλογελάς και δε μου λες
αν δω σταφύλια του Αύγουστου
ή μ' αγκαλιάσεις δυνατά
ταχιά* το μεσημέρι

28-10-1997

* αύριο

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ

Παρακαλώ σας ουρανοί
ρίχτε βροχή ταραχτική
να σαρωθούνε διαστροφές
που τις κηρύττουνε στυφοί
του Λόγου σας εξηγητές
σε μοναστήρια κι εκκλησιές*

* Π.χ. βλακώδης επίθεση στη βιολογία και ειδικότερα στο Δαρβίνο.

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ
ΜΕΤΕΝΣΑΡΚΩΣΕΙΣ

Τώρα Ελληναράς
Τότε με σκότωσε ο Νικηταράς
Αύριο Γκριζος Λύκος
Μεθαύριο το γκαρσόνι ο Νίκος
(Πελαγία καλόγρια μήπως;)

Z

ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΕΖΑ

«...άλλοι θα ήμασταν αν οι διανοούμενοι, οι λογοτέχνες, οι ποιητές, μας άρπαζαν από τα μαλλιά και έβαζαν το πρόσωπό μας στο χόμα.

Αντίθετα όμως, κάτι τέτοιο δεν το θεώρησαν του επιπέδου τους. Δεν το θεώρησαν καθόλου σικ και δεν πόνεσαν για την ουσία».

T.M. (Από το «ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟ ΠΝΕΥΜΑ», 1997)

«...το πλήθος της μετριότητας που έχει την ικανότητα να εξαφανίζει το ιδιαίτερο χρώμα της προσωπικότητας και να ευνοχίζει κάθε τάση που θα έτεινε να ξεπεράσει το δικό της χαμηλό επίπεδο δημιουργώντας τη γενική ισοπέδωση».

Βάσος Βαρίκας, 1968

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΚΑΙ ΕΝΤΕΧΝΗ ΠΟΙΗΣΗ*

*Πες πως δεν ήσαν κάλπικοι
τότε θα καταλάβαιναν
και πες πως ήσαν λεύτεροι
τότε και θα μιλάγανε*

Η γνησιότητα είναι το ένα του άξιου ποιητικού λόγου. Το δημοτικό μας τραγούδι και από αυτή την πλευρά είναι άξιος λόγος.

Αν κοιτάξουμε τη νεοελληνική ποίηση κάτω από αυτό το θεμελιώδες κριτήριο της αλήθειας, δε φαίνεται να κρατιέται στο ύψος του δημοτικού τραγουδιού. Οι μικρές παρεκκλίσεις της του περασμένου αιώνα και των αρχών του δικού μας, πήρανε στη συνέχεια μορφή καθαρά αρρωστιάριχη. «Ο πολύς εξευγενισμός καταντάει καταποντισμός», έχει από καιρό παρατηρήσει ο Βαλαωρίτης. Οι κοντινές μας γενιές και εμείς είχαμε την αδυναμία σε πολλούς εξευγενισμούς να ενδώσουμε. Η εισβολή όλων των μορφών της επιτήδευσης και της κατασκευής συνεχίζεται. Εδώ υποταγές και μιμήσεις κακόφερτες. Εδώ άσματα ηρωικά που ηχούνε παράφωνα στα χωριά των ηρώων. Εδώ εργαστηριακές φυσιολατρίες και ελληνικότητες που τις αποβάλλουν η ελληνική φύση και ο ελληνικός περιγυρος. Ξύνουμε τα μολύβια στην προκαθορισμένη ώρα και γράφουμε, παράγουμε. Ακόμα και όταν επαναστατούμε, προτιμάμε την εμπορικότητα και την ανώδυνη χλιαρότητα. Η χλιαρότητα όμως είναι νοσηρότερη και από το ψέμα «είσαι χλιαρός, δεν

* Παρέμβαση σε συμπόσιο ποίησης (Πάτρα 1984).

«Μετά από αυτή την παρέμβαση οφείλουμε να δούμε τα ελληνικά γράμματα με άλλο μάτι» (καθηγήτης Π. Κολακλίδης).

είσαι ούτε ζεστός ούτε κρύος και θα σε κάνω εμετό», γράφεται στην αποκάλυψη.

Σχεδόν πάντα, αντιπαρερχόμενοι την ουσία, πασχίζουμε και περιμένουμε κάθε ανανέωση από το δέρμα, από τη μορφή, από δόγματα και δοσμένα καλούπια. Έτσι απομακρυνόμαστε ακόμη περισσότερο από την υγεία των φλεβών και του αίματος του δημοτικού τραγουδιού.

Από την άλλη, το μεγαλόστομο και συγχρόνως επιδερμικό πλησίασμά του φαίνεται, από κάποια σκοπιά, σα χρήσιμη παραλλαγή για τις παραπέρα προσποιήσεις μας: αυτές τις προσποιήσεις που θέλουν να αναπληρώσουν την έμπνευση και που φθάνουν μέχρι την ταπεινή συναλλαγή του ποιητικού λόγου και της τέχνης γενικότερα.

Ακόμη πιστεύω πως η μεγάλη εισβολή όλων των μορφών της επιτήδευσης, συμπίπτει με την εμφάνιση της γενιάς του τριάντα. Οι πιο πολλές από τις γνήσιες και άξιες στιγμές αυτής της γενιάς και των μιμητών της κυκλώνονται ασφυκτικά από άλλες στιγμές με έντονη την οσμή του εργαστηρίου και γενναίες τις δόσεις της γαλαζοαίματης επίδειξης. Έτσι η ποίηση της τελευταίας πενηντοετίας και το κύκλωμά της ολόκληρο, πρόσθεσαν κάτι και αφαίρεσαν κάτι. Και ίσως το δεύτερο «κάτι» κοστίζει περισσότερο. Βέβαια μπορούν να δοθούν πολλές ερμηνείες για τις μεγάλες ή μικρές παρεκκλίσεις από αυτό που θα ονομάζαμε έμπνευση και γήινη αίσθηση του δημοτικού τραγουδιού.

Όμως η ερμηνεία ενός φαινομένου δεν αναιρεί το φαινόμενο, ούτε τις συνέπειές του αναιρεί. Και μένει μια πίκρα σε κάποιους παράξενους και ιδιόρρυθμους ίσως. Λέει ένας Άραβας: «Σφάζεται η ψυχή μου όταν βλέπω το κρασί των μουσών να χύνεται από τις πένες της επιτήδευσης». Για την Ελλάδα του σήμερα θα 'λεγα:

*Τσοπαναρέοι των βουνών
Μεροδουλιάρηδες των καϊκιών
Απόκοσμοι των ερημύτικων μοναστηριών
Παράταιροι των αμφιθεάτρων και των σαλονιών
Ό,τι σώστε*

ΣΤΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Ο Τάκης Μιχόπουλος Απαντά

Σε Ερώτηση Του Στάθη Γκουρβέλου

Ερ: Γράφει κάποιον ο γνωστός κριτικός της λογοτεχνίας Ανδρέας Καραντώνης: «η υποταγή σε πλήθος αβασάνιστες ρεαλιστικές και πεζογραφικές λεπτομέρειες που χάνονται σε μια ατέρμονη περισσο-λογία, επέβαλαν στον σύγχρονο ποιητικό κόσμο ένα είδος «αταξικής κοινωνίας», που προς το παρόν έχει σα συνέπεια την ισοπέδωση των ατομικών συμβολών-δηλαδή την έκθλιψη της προσωπικότητας. Οι ση-μερινοί νέοι δεν έχουν «ταυτότητα»...

Ποια είναι η δική σου άποψη;

Ο Ανδρέας Καραντώνης είναι εύστοχος εδώ και σύμφωνος με τους θεωρητικούς της ποίησης που την εξετάζουν, ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο που εγώ αρέσκομαι να λέω «δέρ-μα» και «θέμα». Εκεί μένουν και από εκεί περιμένουν κάθε ανανέωση. (π.χ. προτείνουν κάποιοι Γάλλοι την επάνοδο στη ρίμα).

Κατά τη δική μου άποψη έτσι μας διαφεύγουν σημαντικό-τατα στοιχεία, κυρίως βαριές ασθένειες του έσω «αίμα» του λόγου. Στάθη, οι χίλιες μορφές του δήθεν, της «προσποίησης», της επιτήδευσης αποτελούν το μεγαλύτερο πρόβλημα που το μεγάλωσε η γενιά του '30 σε συνεταιρία με τον Α. Καραντώνη και άλλους με γυρισμένες τις πλάτες τους στην Ουσία.

ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ *

Παλιά είναι η θέση μου, πως αν όλα τεθούν κάτω από το θεμελιώδες κριτήριο της αλήθειας, θα φανεί καθαρά ότι ο εσώτερος πυρήνας της σύγχρονης ποίησης μασιτζεται από ασθένειες που ο Γιουνγκ θα τις ονόμαζε ασθένειες του πολύ πολιτισμένου.

Πράγματι ο Ταγός ποιητής, με ποικίλες επιτηδεύσεις και κατασκευές, απομακρύνθηκε ολότελα από το άριστο πρότυπο του Ροΐδη, που τον θέλει «όπως η δρυς να βυθίζει τις ρίζες του βαθιά μέσα στη γη».

Ωστόσο κάποιος που με παρακολουθεί στο συμπόσιο θα μπορούσε να σκεφθεί ότι τόσες φορές που έχω μιλήσει εδώ για το πρόβλημα της αλήθειας, δεν έχω αναφέρει ούτε ένα παράδειγμα στίχου, που να αμφισβητώ την αλήθεια του. Ιδού ένα τέτοιο παράδειγμα, πέρα και έξω από ιδεολογικές αντιρρήσεις και παρόμοια. Είναι από τον «επιτάφιο» του Γιάννη Ρίτσου ο πολυτραγουδιωμένος στίχος: «και μου 'λεες γιε, πως όλα αυτά τα ωραία θα 'ναι δικά μας».

Έχω τη βεβαιότητα πως ένα ελληνόπουλο, ανεβάζοντας τη μάνα του στο λιακωτό και δείχνοντάς της την ομορφιά της φύσης, ποτέ δε θα της έλεγε: «όλα αυτά τα ωραία θα 'ναι δικά μας».

Αντίθετα, και επί τουρκοκρατίας ακόμη, θα της έλεγε: «όλα αυτά τα ωραία είναι δικά μας».

Δείχνοντας στη μάνα σου τη «θάλασσα να φέγγει πέρα λάδι» δε βάζεις σαν προϋπόθεση για την απόλαυση μιας τέτοιας ομορφιάς την επικράτηση της δικής σου πολιτικής ιδεολογίας. Εκείνο το «θα» είναι ψεύτικο. Είναι άκαιρα και αρρωστημένα

* Ένα από τα τόσα και τόσα της επιτήδευσης που με ενοχλούν στο λόγο πολλών, όχι αποκλειστικά ποιητών.

προπαγανδιστικό και η θέση του χειροτερεύει καθώς λογαριασμένα βγαίνει από τα χείλη μιας ελληνίδας μάνας την ώρα που μοιρολογάει νεκρό το παιδί της.

Αυτό το «θα» μεταδίδει μια κακομοιριά που, μαζί με άλλα παρόμοια, μπορεί να δηλητηριάσει έναν αγώνα. Να κάνει αυτόν τον αγώνα στυφό, πικρό και μικρόψυχο.

Αυτός ο κοντόθωρος στίχος φέρνει συνειρμικά στο νου τη γνωστή και απάνθρωπη άποψη που κυρίως έχουν υποστηρίξει κάποιοι από τους «προυστάτες» της ποίησης: «Δεν μπορείς» λένε «να μιλάς για τριαντάφυλλα την ώρα που στη γειτονιά σου κροταλίζουν πολυβόλα».

Δηλαδή, κατ' αυτούς, ένας μαχητής της πρώτης γραμμής θα διαπράξει αμάρτημα μέγα αν, σε μια ανάπαυλα της μάχης, συγκινηθεί από ένα ηλιοβασίλεμα και στείλει ένα γράμμα γεμάτο από τέτοια ευαισθησία ή γράψει ένα ερωτικό ποίημα.

Με άλλα λόγια, οι γνωστές εμπορικές επαναστατικότητες και κατασκευές.

Τέσσερα σχόλια στο παραπάνω κείμενο:

Α. Είναι εντυπωσιακό ότι ο Γιάννης Ρίτσος ήξερε άριστα την άλλοτε εκλεπτυσμένη και άλλοτε ωμή εμπορική διάσταση του λόγου του. Χαρακτηριστική είναι μια «εξομολόγησή» του γραμμένη το 1972. Συγκεκριμένα σε επιστολή του προς τη Χρύσα Προκοπάκη που δημοσιεύτηκε μόνο μετά το θάνατό του στο περιοδικό Πολίτης, τ.χ. 109, Νοέμβριος 1990, γράφει τα εξής:

«Αρχίζω να υποψιάζομαι αυτή την «αγνότητα» σαν σύμβαση, σαν υποχρέωση σε μια αξίωση τρίτων, σαν μια κολακεία προς την αναμονή των άλλων, σαν μια επιδίωξη αναγνώρισης και χειροκροτημάτων, σαν μια «αναισθητική» ιδιοτέλεια. Από δω και πέρα αρχίζουν οι κίνδυνοι των παρανοήσεων, των αφελειών, των συγχύσεων. Πού τελειώνει το χρέος και πού

αρχίζει η ποίηση; (...) Η μεγάλη ιδέα που μπορεί να σχηματίσει ο ποιητής για τον εαυτό του απ' την αγάπη και το θαυμασμό του πλήθους καθώς και η διάθεσή του να διατηρήσει και να επαυξήσει αυτό το θαυμασμό, μπορεί να τον κάνει κάποτε να «φουσκώσει» ως τη γελοσιότητα, να στρεβλώσει το χαρακτήρα του, να πιστέψει πως είναι «ο εκπρόσωπος του λαού ή της χώρας του ή του κόσμου». (...) Μα τώρα έχω φτάσει να πιστεύω πως η αληθινή ποίηση αποκλείει τα δάκρυα και τα χειροκροτήματα. Όμως τα δάκρυα και τα χειροκροτήματα είναι αυτά που εξασφαλίζουν τη δόξα στους ποιητές».

Β. Σε ό,τι αφορά την αντίθεση του Τάκη Μιχόπουλου στην άποψη: «δεν μπορείς να μιλάς για τριαντάφυλλα την ώρα που στη γειτονιά σου κροταλίζουν πολυβόλα» που παραφορέθηκε στους χώρους των προοδευτικών διανοουμένων, αποκαλυπτικό παράδειγμα - δικαίωση του ανατρεπτικού λόγου του - αποτελεί το παρακάτω ποίημα του γνωστού Ιταλού ποιητή Ουγγκαρέττι, που γράφτηκε στις 23 Δεκεμβρίου του 1915 στο ύψωμα 4, όπου βρέθηκε να πολεμά κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου:

*Ολάκερη νύχτα
ριγμένος πλάι
σ' έναν σφαγιασμένο
σύντροφο
με τα σφιγμένα
δόντια του
στραμμένα κατά την πανσέληνο
με το πρήξιμο
των χεριών του
να 'χει εισχωρήσει
μέσα στη σιωπή μου*

*έγραψα
γράμματα γεμάτα έρωτα
Ποτέ μου δεν υπήρξα
τόσο
προσκολλημένος στη ζωή.*

Γ. Ο στίχος που κρίνεται εδώ είναι επαρκής ως προς τη μορφή και από μία σκοπιά αποδεκτός ως προς το περιεχόμενο. Ωστόσο, η εκλεπτυσμένη προσέγγιση του Τάκη Μιχόπουλου, μας δείχνει ότι αυτός νοσεί σε κάτι εσωτερικότερο που ο ίδιος ονομάζει «αίμα» του ποιητικού λόγου. Έτσι, ο Τάκης Μιχόπουλος εμπλουτίζει τη θεωρία με «τρίτον τι» πέρα και έξω από τη μορφή (δέρμα) και το περιεχόμενο (θέμα). Υπό αυτό το πρίσμα, η νεοελληνική ποίηση είναι γεμάτη από κατασκευές που δεν αντέχουν όταν τεθούν κάτω από το θεμελιώδες κριτήριο της γνησιότητας. Και συμβαίνει ο Τάκης Μιχόπουλος να μιλάει συγκεκριμένα, πολύ συγκεκριμένα, κάτι που από ενοχή ή ανεπάρκεια «αμελούν» οι «ειδήμονες». Ακόμη δεν στέκει επιδερμικά - φορμαλιστικά στην, όχι αποκλειστικά ελληνική, κρίση - κατάπτωση του ποιητικού λόγου. Ενός λόγου που έτσι ή αλλιώς σπάνια δε χορεύει με αρρωστημένα πολιτισμένους ρυθμούς και μονότονους.

Δ. Η τολμηρή και πρωτογενής σκέψη αυτού του ποιητή, μας έχει συνηθίσει να προηγείται των πληροφοριών. Να κατεβάζει λάβαρα που τα πλήθη και οι ταγοί τους ανυποψίαστοι ή συναλασσομένοι υψώνουν και προσκυνάνε.

ΕΙΚΟΣΤΟ ΤΡΙΤΟ
ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΠΟΙΗΣΗΣ

Πάτρα 4-6 Ιουλίου 2003

Απόσπασμα από την εισήγηση του Στάθη Γκουρβέλου:
«Ο Ξυλοκαστρίτης ποιητής Τάκης Μιχόπουλος»

Αν με περιορίζαν να πω μόνο μια λέξη γι' αυτόν τον ποιητή
θα έλεγα: «Χωματάνθρωπος».

Θα ξεκινήσω διαβάζοντας την αρχή από πρόσφατο κείμενό
του.

Τίτλος: «Συμπύκνωση άποψης»

ΟΡΙΣΜΟΣ

Ορίζω σαν Χωματάνθρωπο
τον Άνθρωπο εκείνο
που αν βρεθεί στο χωράφι
να μαζεύει φασόλια κι αραποσίτια
θα είναι
σε πλήρη αρμονία με κείνα
κι ας πατάει για πρώτη φορά του γόνιμο χώμα
κι ας αγγίζει για πρώτη φορά του
ζωντανό τον καρπό.

Ο «Χωματάνθρωπος» αποτελεί εντεινόμενη ανάγκη των
καιρών. Ανάγκη για την ποίηση, τη σκέψη, τη ζωή. Ανάγκη να
συμφιλιωθεί το πνεύμα με το χώμα.

Ειδικά για τον ποιητικό λόγο είναι και μια πρόταση-σύμβο-
λο δυναμικής εναντίωσης στις χίλιες μορφές της επιτήδευσης
που κυκλώνουν και τους τελευταίους θύλακες μιας χλιαρής

αντίστασης. Σε αστερίσκο σημειώνει ο ποιητής:

«Κακόφερτη μίμηση, κατασκευή, ελιτισμός, γαλαξοαίματη επίδειξη βάθους, εργαστηριακή φυσιολατρία και ελληνικότητα, σπουδαιοφάνεια, υπερβολές της μαγείας και της υποβολής, πλαστή ενδοσκόπηση, έκκεντρο - με προφυλάξεις και λογαριασμούς - προσέγγιση της αλήθειας, στίχος που συναλλάσσεται, λόγος άνευρος - χλωμός - αρρωστημένα «πολύ πολιτισμένος»...

Ας δούμε τώρα τα - κατά τη γνώμη μου - σπουδαιότερα χαρακτηριστικά της ποίησης του Τ.Μ.:

Οικονομία στα ακρότατα: Αυτός ο ποιητής δεν αποκοιμείται πάνω στο στίχο, πάνω στο χαρτί. Υποδειγματική ροή του λόγου. Γεροσύνη των λέξεων, των εικόνων, της δομής. Νεύρο, αμεσότητα, γήινη αίσθηση. Ύφος σα να μας λέει με συνείδηση: αισθάνομαι «ως εξουσίαν έχων» και έτσι μιλάω:

ΚΕΡΑΙΕΣ

Κι αν κάτι δεν πιάνετε
μην ψαχουλεύετε
κριτικά τον πομπό
μάταιος κόπος
ξεσκουριάστε τους δέκτες σας

Πράγματι, ο Τ.Μ. δεν προσπαθεί να πείσει. Δε συμμαχεί. Προσεγγίζει την αλήθεια ευθύγραμμο. Δε φυλάγεται:

Σκατά στα προφυλακτικά
όπου η γλώσσα τα φορά

ή

Μου προκαλούν εμετό
οι επαναστάτες εδώ
και δούλοι μπουσουλητοί παραπέρα

Τα σύμβολά του κατά κανόνα τα αντλεί από τη γη και τον περιγύρο. Γενικότερα, η προσέγγιση της φύσης δεν είναι η συνήθης τουριστική ή νοσταλγική, αλλά η εκ των ένδων, του ανθρώπου που έχει ιδρώσει και έχει ματώσει μέσα σ' αυτήν. Εξάλλου, η αδρότητα ακατέργαστων συμβόλων από την έξω ζωή και το χώμα, υπηρετεί το μέγα πάθος του ποιητή για υγεία και γνησιότητα:

.....
Γονατισμένος μ' ευλάβεια
στην καλαμποκιά
θε να πεις:
«Τα καλαμπόκια σου
τα καλαμπόκια σου
ψώμωσέ τα λιγάκι
σου έφερα ζεστή κοπριά»

Τότε
θα σπάσουν οι κόθορνοι
Θα γεννηθούμε ψηλότερα

Τελικά το ζητούμενο είναι η αρμονία ανάμεσα στη γη και το πνεύμα, αρμονία που ο κλονισμός της εντείνεται και πέρα από την ποίηση.

Η απάντησή του στην άποψη ότι, τέτοια σύμβολα και τέτοιοι τρόποι δεν αγγίζουν τον άνθρωπο της πόλης, είναι απλή και από καθέδρας:

«Αν τον άγγιζαν για το καλό του θα τον άγγιζαν».

Κάτι άλλο που εντυπωσιάζει είναι η ευρύτατη κοίτη, από τη σάτιρα την εποχή της χούντας για το ποδόσφαιρο π.χ. «που χρησιμοποιήθηκε σαν εκπονωτικό της δίψας του λαού για ελευθερία», έως την «παράξενη σύμπτωση», σαν προφητεία του ποιήματος «Βαβυλών η μεγάλη και η γύφτισσα».

Πρόκειται για ποίημα πρωτότυπο, απόρροια λογικών επεξεργασιών μιας συνείδησης που επαγρυπνεί με βαθιά αίσθηση των πραγμάτων του κόσμου, ώστε να φαντάζει προφητικό, ιδωμένο από τη χρονική στιγμή στην οποία γράφτηκε. Συγκεκριμένα: Πρωτοδημοσιεύτηκε το 1999. Στη συνέχεια συμπεριελήφθη στο βιβλίο με τίτλο «Κορακοφωλιά». Τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 2001 μοιράστηκαν από το Δήμο, σε έκθεση βιβλίου, 1.000 αντίτυπα. Ύστερα ακολούθησαν τα τραγικά γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη.

Το ποίημα προσεγγίζει το θέμα του χωρίς τον ξύλινο καταγγελτικό λόγο που και παραφορεθεί έχει αλλά και κουράσει.

BABYLON Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΙ Η ΓΥΦΤΙΣΣΑ

Ψηλομύτα τραβάς
 Έτσι ήσουν;
 Περπατάς και τρίζεις
 Περιφρονάς
 Δύναμη λες
 Κατακάθια βλέπω
 Μαμμωνάς σεβντάς σου
 Κορώνα τον έχεις

Να σε πω τη μοίρα σου;

Κάτι σούρχονται
Κάτι σου φέρνουν
Μαύρο πουλί στο σπίτι σου
Φωτιά στα μαλλιά σου
Κορώνα σου καίγεται...

Ο Τάκης Μιχόπουλος δεν έχει σχέση με θεωρίες για το «έξω» της ποίησης, ούτε υποκύπτει σε ερμηνευτικά εργαλεία που έχουν κατακτήσει μανιέρα για δημιουργούς και κριτικούς. Τίποτα δεν απορρίπτει, από τίποτα δεν περιορίζεται. Ωστόσο μας λέει: Πέρα από το «δέρμα» (μορφή) και το «θέμα» (περιεχόμενο) υπάρχει το «αίμα». Εκεί, έξω από προσεγγίσεις λαβίδων και λεξικών, στο «Χωματάνθρωπο» θα πρέπει να αναζητηθεί και η συνοχή του λόγου του. Ενός λόγου που σε ότα σχολαστικά θα ηχούσε απειθάρχητος. Ενός λόγου - απάντηση - στην πανθομολογούμενη κρίση της ποίησης, που ωστόσο όλοι σχεδόν αντιμετωπίζουν φορμαλιστικά, και εκεί, σε προβλήματα της μορφής, εξαντλούνται.

Εντυπωσιάζει επίσης η ευστροφία και ευθυβολία των στίχων του, ώστε πολλοί από εκείνους που έχουν πλησιάσει την ποίησή του να τους θυμούνται σε βαθμό που ξαφνιάζει και κάποτε να τους χρησιμοποιούν σε δημοσιεύματά τους:

- Κρεμάστε τους ανάποδα
να δουν το ψέμα αλήθεια
- Βοηθάτε να δώσουμε χόμα στο πνεύμα
- Όσο μετριοτέρος είναι ο εγκέφαλος
τόσο εγκεφαλικότερος είναι αυτός που τον φοράει

- Αν είσαστε όπως λέτε γιατί κατά διαβόλου πηγαίνετε;

Μια άλλη διάσταση αυτού του ποιητή είναι η φιλοσοφική, επηρεασμένη από τις θετικές επιστήμες.

Πρόσφατα τον άκουσα στην Κορακοφωληά να μιλάει για την ισοδυναμία αφηρημένης έννοιας και μάζας. Τη μετουσίωση σε λόγο ποιητικό μιας τέτοιας θέσης θα ακούσουμε από τον ίδιο στο ποίημα «ΕΝ ΑΡΧΗ ΗΝ...» (σελ. 114).

Τέλος, η ποίηση στο πρόσωπο του Τάκη Μιχόπουλου συναντά ένα γνήσιο εκφραστή, αποβάλλοντας από το σώμα της επιστρωματώσεις και στερεότυπα που βάρυναν το λόγο και περιόρισαν τη δράση του στα κλειστά πλαίσια συντεχνιακών λογοτεχνικών διαπιστευτηρίων.

Στον Τ.Μ. ένα, ας πούμε, πείραμα επανόδου του έμμετρου λόγου στη ζωή έχει πετύχει. Η ποίηση ξαναβρίσκει το κοινό της, παύει να είναι αυτοαναφορική, ομφαλοσκοπούσα, επηρεάζει συνειδήσεις, διεγείρει το Δήμο. Από τη μια βλέπουμε περιπτώσεις κάποιων που δηλώνουν: «μετά από τη μελέτη των ποιημάτων του Τάκη Μιχόπουλου, εγώ άλλαξα ζωή!» και από την άλλη να υπάρχουν καταγραμμένες στιγμές όπου χιλιάδες άνθρωποι έξω στη φύση, πέρα από τις βραδιές της «Κορακοφωληάς», σπάζουν τα υψωμένα χέρια τους χειροκροτώντας την ποίηση.

Και κλείνω με δυο λόγια του ίδιου: «Πιστεύω πως η ποίηση θα επιστρέψει στον κόσμο μόνον τότε που μέσα από νερά δροσερής πηγής θα αγκαλιάσει το ΧΩΜΑΤΑΝΘΡΩΠΟ».

Βρίσκεσαι στο κέντρο της ποίησης

Είσαι επικίνδυνος ποιητής

Άγγελος Φουριώτης

(από επιστολή προς Τ. Μ.)

ΕΥΘΕΩΣ

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια αναθεωρητική πνοή στη λογοτεχνική κριτική, καθώς πληθαίνουν οι φωνές που ευθέως αμφισβητούν παγιωμένες αξιολογήσεις και αποτιμήσεις. Ένας οξυδερκής παρατηρητής των λογοτεχνικών πεπραγμένων και των πρωταγωνιστών τους, είναι ο Τάκης Μιχόπουλος. Αυθεντικός κριτικός νους, ανατέμνει τα ποιητικά δρώμενα, αναδεικνύοντας πρωτοποριακά την ουσία. Δεν καθοδηγείται από φακούς προβολής. Δε συναλλάσσεται. Πέρα από τη γειωμένη ευστροφία στο στίχο, έχει διατυπώσει και θεωρητικές απόψεις ξαφνιαστικές και ανατρεπτικές, ενώ ο χρόνος σταθερά τον δικαιώνει. Η κουβέντα μαζί του ποτέ δεν οδηγεί σε βαρετές, τυποποιημένου χαρακτήρα διαπιστώσεις.

Τα παρακάτω, αποτελούν επιλογή και συμπύκνωση ευρύτερων συζητήσεων.

Ερώτ.: Ας αρχίσουμε με ένα γενικότερο ερώτημα, που δικαιολογεί εν μέρει και τη συζήτησή μας. Η ποίηση, κατά τη γνώμη σου, έχει δράση ευρύτερη, κοινωνική, ας πούμε;

Απάντ.: Δεν είναι πάντα ολοφάνεροι - θεαματικοί οι ρόλοι του ποιητικού λόγου. Στα χρόνια της κατοχής και της χούντας, για παράδειγμα, ήσαν. Θυμίζω κάτι που έχω πει: να μετουσιώνουν τα πράγματα, να διαπλάθουν συνειδήσεις, να εμπνέουν λαούς, ιδιαίτερα σε κρίσιμες ώρες, να ανατρέπουν καμιά φορά πολιτικά και στρατιωτικά δεδομένα, έχουν την εξουσία οι προφήτες ποιητές, οι «κρυφοί νομοθέτες του κόσμου». Σε ομιλία μου έχω θεμελιώσει, ένα προς ένα, τα παραπάνω.

Ερώτ.: Ποιους θεωρείς σημαντικότερους Έλληνες ποιητές τον 20^ο αιώνα;

Απάντ.: Τους: Παλαμά, Καβάφη, Σικελιανό, Καρυωτάκη.

Ερώτ.: Πες μου αν βλέπεις σοβαρά μειονεκτήματα στο λόγο αυτών των ποιητών και αν ναι, πού συγκεκριμένα τα εντοπίζεις;

Απάντ.: α) Ένα σημαντικό μέρος σύγχρονων ποιητών και φίλων της ποίησης, θεωρούν τον Παλαμά, από μετριότατο έως μη ποιητή. Ωστόσο υπάρχουν άλλοι που τον κατατάσσουν στους μεγάλους. Φαίνεται πως το κύριο ελάττωμα του παλαμικού λόγου είναι η έλλειψη «λεκτικικής εγκράτειας», ο όγκος των ασήμαντων στίχων. Όμως, αυτός ο ποιητής, μεταξύ των άλλων που έχει προσφέρει στα ελληνικά γράμματα, μας έδωσε και στίχους σπουδαίους και δυνατούς που τους θυμόμαστε ξανά και ξανά. Ενοχλούμαι όταν βλέπω να τον απορρίπτουν τελείως ποιητές, δήθεν προωθημένοι, που δεν έχουν στα έργα τους ούτε δυο λέξεις ικανές να αντέξουν στο χρόνο.

β) Ο Καβάφης, για λόγους πρωτοτυπίας, θεωρείται ο μεγαλύτερος νεοέλληνας ποιητής. Όμως στην πραγματικότητα, δεν είναι τόσο πρωτότυπος όσο νομίζουν οι πολλοί. Υπάρχουν μελετήματα, Ελλήνων και ξένων, που αποδεικνύουν ότι έχουν γραφτεί στίχοι και ποιήματα καθαρά «καβαφικά», εδώ και δεκαοκτώ αιώνες. Γνωρίζω φίλους της ποίησης που μετά την επαφή τους με την «Παλατινή Ανθολογία» άλλαξαν άποψη για τη μεγάλη πρωτοτυπία του Καβάφη. Σε σχετικό μελέτημά του, ο Γιώργος Ιωάννου, μιλάει για «οικείωση διδαγμάτων από αληθινό ποιητή». Αυτή την οικείωση τη βλέπω κυρίως στον τρόπο γραφής.

γ) Ο Σικελιανός, αποτελεί τη μεγαλύτερη φουρτούνα μέσα στην ελληνική ποίηση. Όπως έχει λεχθεί, ένα «Πάσχα των Ελλήνων». Μειονέκτημά του θεωρείται ο στόμφορ ή με άλλα λόγια, εκείνο που έχει παρατηρήσει ο Γ. Παπανδρέου: έχει φτερά αλλά τα απλώνει πάρα πολύ. Θεωρώ μεγάλη έλλειψη στο σικελιανικό λόγο την παντελή απουσία χιούμορ που νομίζω πως σχετίζεται με την αμέλεια έως περιφρόνηση της καθημερινότητας. Για να είμαι ειλικρινής, αυτή τη σοβαρή αδυναμία του τη συνειδητοποίησα πολύ αργά. Πράγματι, ο Σικελιανός βλέπει κυρίως θεούς και ημίθεους, τα μεγάλα και τους μεγάλους της ιστορίας και της μυθολογίας. Ποτέ δε γνώρισε τι θα πει «εργάζομαι για τον επιούσιο». Και συμβαίνει στην ποίησή του κάτι τέτοιο να φαίνεται.

δ) Ο γείτονάς μου από τη Συκιά της Κορινθίας Κ. Καρωτάκης, πιστεύω πως είναι ο πιο γνήσιος από όλους τους γνωστούς Έλληνες ποιητές. Αυτός ο νέος εξέφρασε καλύτερα από όλους τους συγχρό-

νους του την πεισιθάνατη ψυχολογία, την αγχώδη, της δεκαετίας του '20. Και ήταν τότε η Ελλάδα μια πατρίδα ηττημένη, «ανοικτή πια σε όλους τους ανέμους». Σαν αδυναμίες του αναφέρονται: η απουσία του καινούριου, η «στενή κοίτη» και κάποιες τεχνικές ατέλειες. Εδώ θέλω να υπογραμμίσω, έτσι εκτός θέματος, ότι ο Καρυωτάκης ήταν ένα καλό παιδί. Ήταν ανόθευτος και ακέραιος, όχι μόνο στο λόγο του αλλά και στη καθημερινή ζωή του. Αυτήν την καθαρότητα του χαρακτήρα του κάποτε την πλήρωσε ακριβιά.

Ερώτ.: Τώρα, αν θέλεις πες μου κάτι, έτσι γενικό, για τα μετά τον Καρυωτάκη προβεβλημένα ονόματα και τη νεότερη ποίηση.

Απάντ.: Έχω μιλήσει αλλού. Δυο λόγια αποσπασματικά θα σου θυμίσω εδώ δικά μου και ξένα: Η μεγάλη εισβολή όλων των μορφών της επιτήδευσης και της κατασκευής συμπίπτει με την εμφάνιση της γενιάς του '30. Όπως έχει λεχθεί: οι σημερινοί νέοι-εκτός από κάποιες εξαίρεσεις που δε δείχνουν όμως πως θα εξελιχθούν σε μονάδες- δεν έχουν προσωπικότητα.... Είναι όλοι τους "ταυτισμένοι" μέσα στις ίδιες διαστάσεις. Κυριαρχούν οι αβασάνιστες πεζογραφικές λεπτομέρειες που χάνονται σε μια ατέρμονη περισσολογία και χλιαρότητα έτσι που τίποτα δε μένει στη μνήμη. Η σύγχρονη ποίηση δεν απευθύνεται στον κόσμο. Όπως έχεις παρατηρήσει: ξεχνιέται στην αυτοαναφορικότητά της, με εξαίρεση την εμβληματική «με ένωση» ιδεολογικά στρατευμένη ποίηση.

Ερώτ.: Τελειώνοντας, πού τοποθετείς τον εαυτό σου στον ποιητικό χώρο;

Απάντ.: Όπως είναι τα ποιητικά σήμερα, κατά τα 4/5 είμαι εξω-ποιητικός. Και δεν είμαι μόνο στο στίχο αλλά και στη θεωρία, κυρίως για λόγους εσωτερικότερους, των φλεβών και του αίματος όπως συνηθίζω να λέω. Από τους ειδήμονες λίγοι διαθέτουν ικανότητες και σχεδόν κανένας ελευθερία. Αλληλοϋποδουλώνονται. Θεωρώ ότι μεγάλη ανάγκη των καιρών, και φυσικά πέρα από την ποίηση και τη διανόηση, αποτελούν η γείωση και η αυτονομημένη σκέψη που τραγικά περιορίζονται στην εποχή μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Βιογραφικό.....	4
Πρόλογος.....	5
A.....	7
Κορακοφωλιά.....	9
Από τον Κορινθιακό Τύπο.....	10
Χθες βράδυ.....	13
Κορακοφωλιά.....	14
Βράδυ στην Κορακοφωλιά.....	15
B	
ΚΡΙΤΙΚΑ - ΣΑΤΙΡΙΚΑ.....	17
Λύση.....	18
Σαρκασμός.....	19
Παρουσία '73.....	20
Οργάνωση ποδοσφαιρικών αγώνων.....	21
Υποκριτές της διανόησης.....	22
Βάθος στον κύβο.....	23
Τελευταίο θεώρημα.....	24
Πράγα ας πούμε.....	25
Ο καημένος εγώ.....	26
Κρανία στενά.....	27
Φεουδάρχες της πνευματικής ζωής.....	28
Κεραίες.....	29
Μαριονέτες.....	30
Προφυλαχτά.....	31
Ερώτημα στον Κωνσταντίνο Καβάφη.....	32
Σφιχτά.....	33
Επικοινωνιολόγοι.....	34

Παράδειγμα.....	35
1999 Καφενείο του χωριού	36
Αμερική.....	37
Έρθει δεν έρθει.....	38
Πρόβλημα	39
Figura	40
Μαλάκια και τηλελοίμωξη.....	41
Στα μάτια των εφήβων.....	42
Φοριέται.....	43
Αθάνατος	44
Η καταστροφή της Μαλάμωσ	45
Τήβεννος.....	46
Τσίρκο και κουλτούρα.....	47
Εξηνταδυό	48
Σύγχυση.....	49
Σοφός	50
Με ένεση.....	51
Φωνή βοώντος.....	52
Γ	
ΓΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΩΝ.....	53
Αντιστροφή.....	54
Κάθε χρόνο.....	55
Γεράκι	56
Κόθορνοι.....	57
Ο γερο-Γιάννης Μπουκούτας.....	58
Όταν.....	61
Ήλιος ο ελληνικός.....	62
Κουβαλάω.....	63
Κορακοφωλιά.....	64
Όνειρο	65

Ορειβατικό	66
Γραφή.....	67
Έρις	68
Χωματάνθρωποι.....	69
Ανήφορος.....	72
Τραγωδία.....	74
Πώς.....	75
Κλεμμένοι	76
Πρωτόπλαστοι.....	77
Και.....	78

Δ

ΓΕΝΙΚΩΣ ΕΙΠΕΙΝ	79
Λογικός έλεγχος	80
Φιλολογική βραδιά.....	81
Γνώθι σ' αυτόν.....	82
28 ^η	83
Νομοτέλεια της ήπτας	84
Γλαρονήσι.....	85
Κορινθιακή εικόνα	86
Τραγουδάκι του χωριού.....	87
Έστω μία	88
Οι τρελοί.....	89
Παιδεία.....	90
Τραγουδιστής.....	91
Σε στρατιώτη	92
Ελλάδα.....	93
Προφητεία.....	94
Στα χωράφια της γης.....	95
Γνωριμία	96
Αητός.....	97

Ημικύκλιο	98
Ελένη.....	99
Συμπόσιο.....	100
Δεδομένο	101
Αιώνιος	102

Ε

ΤΟΥ ΠΑΡΑΠΕΡΑ	103
Στων ξωτικών τη λάκκα.....	104
Κατάλαβε	106
Μεταλογική	107
Πατήρ προς υιόν	108
Του απείρου	109
Σχετικότητα	110
Θέση.....	111
Έξω απ' το χρόνο	112
Αφρόντιστος	113
«Εν αρχή ην...».....	114
Νους άλλος	115
Εμπειρία	116
Κατήφορος.....	117
Του συνεχούς.....	118
Μια μέρα πιο κοντά.....	119
Στην άλλη όχθη.....	120
Στο χάρο.....	121
Παράκληση.....	122
Ελληνοτουρκικές μετενσαρκώσεις	123

Ζ

ΠΕΝΤΕ ΠΕΖΑ	124
Δημοτικό τραγούδι και έντεχνη ποίηση	125

Στα θεμέλια της θεωρίας της ποίησης	127
Ένα παράδειγμα	128
Εικοστό τρίτο Συμπόσιο Ποίησης	132
Ευθέως	138

Διεύθυνση συγγραφέα:

ΤΑΚΗΣ ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξυλόκαστρο (τηλ. 27430-23557)

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση - Εκτύπωση:

ΚΑΤΑΓΡΑΜΜΑ, Άγιος Ιωάννης, Κιάτο, τηλ. 27420-29333